

Міністерство освіти і науки України
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потєбні
Запорізького національного університету

О. С. Мороз

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТІВ

Методичні рекомендації до виконання курсової роботи

*для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітньо-професійної програми «Промисловий менеджмент»*

Затверджено
Вченою радою ЗНУ
Протокол № 9 від 22.02.2022

Запоріжжя

2022

УДК 338.001.36
М800

Мороз О. С. Економічне обґрунтування проектів : методичні рекомендації до виконання курсової роботи для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 073 «Менеджмент організацій» освітньо-професійної програми «Промисловий менеджмент». Запоріжжя: ЗНУ. 2022. 53с.

У методичних рекомендаціях до виконання курсової роботи з дисципліни «Економічне обґрунтування проектів» викладені вимоги до виконання курсової роботи та рекомендації до її підготовки, виконання та захисту, які призначені для здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня спеціальності 073 «Менеджмент організацій» освітньо-професійної програми «Промисловий менеджмент». Основне завдання методичних рекомендацій полягає у стислому і систематизованому висвітленні необхідного кола питань щодо підготовки, виконання та захисту здобувачами вищої освіти курсової роботи з дисципліни «Економічне обґрунтування проектів», з метою надання їм допомоги в самостійній роботі пошуку, аналізу і систематизації інформації, потрібної для написання курсової роботи.

Рецензент

О. О. Шапуров — доктор економічних наук, доцент, професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету

Відповідальний за випуск

В. Г. Воронкова — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	
1.1 Загальні положення	5
1.2 Підготовка до написання курсової роботи	6
1.3 Тематика курсових робіт.....	7
1.4 Вибір теми курсової роботи	8
1.5 Структура курсової роботи	9
1.6 Порядок підготовки, виконання і захисту курсової роботи	10
1.7 Вимоги до змістовності курсової роботи	14
1.8 Вимоги до оформлення курсової роботи	16
1.9 Рекомендації щодо оцінювання результатів виконання та захисту курсової роботи	19
РОЗДІЛ 2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ	
2.1 Рекомендації до підготовки вступу курсової роботи	20
2.2 Рекомендації до підготовки теоретико-методологічної частини курсової роботи	22
2.3 Рекомендації до підготовки аналітико – рекомендаційної частини курсової роботи	32
2.4 Рекомендації до підготовки висновків курсової роботи	43
ЛІТЕРАТУРА	
Використана література	44
Рекомендована література	44
Інформаційні ресурси	45
ДОДАТКИ	
Додаток А. Зразок оформлення титульного листа курсової роботи	46
Додаток Б. Зразок оформлення завдання на курсову роботу.....	47
Додаток В. Зразок оформлення реферату курсової роботи	48
Додаток Д. Приклади оформлення інформаційних джерел, які знайшли використання у курсовій роботі	49

ВСТУП

Курсова робота є одним із видів самостійної роботи здобувача вищої освіти бакалаврського рівня в якості індивідуального завдання, що містить певну сукупність положень, пов'язаних з економічного обґрунтування проектів, які пропонуються для публічного захисту.

Метою підготовки та захисту курсової роботи, яка мусить виконуватися відповідно до напрямів визначених теоретико-методологічних і прикладних досліджень, є засвідчення певного ступеня загальнотеоретичної та професійно-практичної підготовки здобувача вищої освіти бакалаврського рівня, який **дозволяє**:

- застосовувати здобуті у закладі вищої освіти знання та навички для розв'язання певних як теоретико-методологічних, так і практичних завдань;
- підтвердити свідоме засвоєння теоретичних знань і практичних вмінь щодо пошуку, систематизації, аналізу та використання інформації задля вирішення наявних або можливих проблем, пов'язаних з реалізацією та обґрунтуванням проектів та управлінських рішень;
- висвітлити наявність у здобувача навичок виконання як науково-дослідницької, так практичної роботи певного рівня складності;
- показати здатність здобувача до критичного та креативного мислення та вміння формулювати, аргументувати та відстоювати власну точку зору з певних питань.

Курсова робота виконується на основі поглибленого вивчення спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, передового досвіду з вирішення обраної проблеми, а також використання результатів як власних досліджень реального об'єкта, так і існуючого досвіду щодо шляхів розв'язання аналогічних проблем з метою набуття навичок та певного досвіду можливого вирішення зазначених наукових та прикладних завдань у сфері майбутньої професійної діяльності.

Виконання курсової роботи з дисципліни *«Економічне обґрунтування проектів»* бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності *«Менеджмент»* за освітньою програмою *«Промисловий менеджмент»* **забезпечує**:

- систематизацію, закріплення, розширення та застосування теоретичних знань і практичних навичок здобувача вищої освіти;
- розвиток навичок самостійної роботи, надбання досвіду роботи з літературними та інформаційними джерелами;
- вміння шукати, систематизувати, узагальнювати та аналізувати інформацію, пов'язану з досліджуваними проблемами;
- вироблення власної точки зору (ставлення) до шляхів та методів вирішення тих чи інших проблеми з управління сталим розвитком підприємства.

Курсова робота має бути написана державною мовою, науковим стилем, логічно й аргументовано

Підготовка, виконання та захист курсової роботи має відбуватися у відповідності до календарного плану її виконання, який має передбачати такі **основні етапи**, як :

- вибір та затвердження теми;
- складання та затвердження завдання на курсову роботу;
- пошук, аналіз та систематизація інформації, пов'язаної з досягненням визначеної мети курсової роботи;
- систематизація, опрацювання та викладення результатів проведених пошуків та досліджень з теми роботи;
- оформлення курсової роботи;
- попередній захист курсової роботи на випусковій кафедрі.

Виконання курсової роботи передбачено в якості обов'язкової складовою навчального процесу, виходячи з концепції формування висококваліфікованих фахівців у галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент» за освітньою програмою «Промисловий менеджмент».

Виконання індивідуального завдання в формі курсової роботи в межах самостійної підготовки здобувачів вищої освіти, дозволяє поглибити ступінь закріплення й узагальнення знань, одержаних ними за час навчання

Курсова робота є самостійною роботою студента, що виконується під керівництвом викладача, яка має виробити у студента певні вміння та практичний досвід виконання дослідницької роботи та роботи з джерелами інформації.

Курсова робота має бути завершеною навчально-дослідницькою працею комплексного характеру на заключному етапі навчального змістового модуля вивчення дисципліни «Економічне обґрунтування проектів».

РОЗДІЛ 1. ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

1.1 Загальні положення

Методичні рекомендації є навчально-методичним документом, який визначає призначення, цілі й тематику курсової роботи для здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент» за освітньою програмою «Промисловий менеджмент», що завершують навчання. Рекомендації складені у відповідності до робочої програми навчальної дисципліни «*Економічне обґрунтування проектів*», а також навчальних планів з підготовки фахівців за відповідними спеціальностями.

Курсова робота є самостійною науково-дослідною роботою студента, що виконується під керівництвом викладача, яка має виробити у студента певні вміння та практичний досвід з вирішення окремих проблем в сфері управління людськими ресурсами організації (підприємства, установи, закладу) та їх розвитком.

Курсова робота є підсумковою навчально-дослідницькою роботою, яка виконується здобувачем вищої освіти та дає змогу виявити рівень засвоєння ним теоретичних знань та практичної підготовки у сфері управління проектами,

його здатність до самостійного виконання індивідуального завдання за окремою спеціалізацією, готовність здобувачів до самостійного вирішення наявних та можливих управлінських проблем, пов'язаних як з проектною, так і операційною діяльністю.

Курсова робота має бути завершеною навчально-дослідницькою працею комплексного характеру на заключному етапі навчального змістового модуля вивчення дисципліни.

Курсова робота виконується як самостійна розробка актуального питання (теми) фахової сфери на основі даних отриманих здобувачами вищої освіти під час практики, на основі інформації з вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, а також на підставі даних з аналітичних матеріалів узагальнення передового практичного досвіду як вітчизняних підприємств, установ та закладів, так і досвіду роботи зарубіжних та компаній.

Відповідно до Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту» (ст. 42), під час підготовки курсової роботи здобувачам освіти необхідно *дотримуватися вимог академічної доброчесності*, зокрема :

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

За порушення академічної доброчесності під час підготовки курсової роботи здобувачі освіти, рішенням кафедри МОУП ІННІ ЗНУ, можуть бути притягнені академічної відповідальності у вигляді повторного проходження публічного захисту курсової роботи та колегіального її оцінювання.

1.2 Підготовка до написання курсової роботи

Під час підготовки до написання курсової роботи необхідно враховувати те, що курсова робота повинна відповідати певним *вимогам*, дотримання яких має висвітлити наявність у здобувача вищої освіти поглибленого осмислення професійної проблематики, комплексного опанування матеріалу і методів самостійного проведення певних досліджень, можливості практичного застосування набутих теоретичних знань для вирішення конкретних завдань щодо вдосконалення процесів управління проектами як в умовах комерційних підприємств, так і в умовах функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Серед вимог, дотримання яких є необхідним для виконання курсової роботи можна, зокрема, зазначити такі як:

- бути цілеспрямованою, присвяченою дослідженню проблем, пов'язаних з темою роботи;
- відповідати сучасному рівню управлінської науки в цілому та проектного менеджменту, зокрема;
- бути логічно та послідовно структурованою за своїм змістом;

- вирізнятися певним рівнем глибини дослідження проблеми та повнотою висвітлення визначених питань;
- переконливістю аргументації викладених думок з обов'язковим посиланням на джерела інформації матеріалу, що наводиться в роботі;
- точністю і стислістю формулювань, конкретністю викладу матеріалу;
- обґрунтованістю зроблених висновків і наведених рекомендацій;
- грамотністю оформлення пошукового апарату роботи.

При підготовці до написання курсової роботи та у процесі її виконання здобувач вищої освіти, у відповідності до наявних кваліфікаційних вимог, повинен проявити певні наявні *компетенції*, зокрема, свою здатність :

- ідентифікувати комплексні проблеми в сфері управління проектами;
- аналітичного переосмислювання наявних умов управління проектами в частині економічного обґрунтування управлінських рішень, пов'язаних з розв'язанням певних проблем що виникають (можуть виникати) в процесі практичної реалізації проектів;
- презентувати висновки по результатах досліджень та пропозиції щодо розв'язання визначених завдань.

Необхідно враховувати, що виконання курсової роботи покликано сприяти прояву студентом знань, отриманих у процесі вивчення загальнотеоретичних і спеціальних дисциплін, умінь і навичок, придбаних під час практики як на промислових підприємствах, так і в установах державної влади та органах місцевого самоврядування, використанню їх у дослідницькій і практичній роботі з фаху та їх закріпленню.

Підготовлена курсова робота мусить чітко відповідати вимогам щодо її змісту та оформлення, наведеним в даних методичних рекомендаціях, а також бути написана з дотримання затвердженого плану її виконання, містити матеріали наближені до практичної діяльності та пов'язані з темою роботи, мати обґрунтовані висновки та пропозиції. В іншому випадку курсова робота *до захисту не допускається*.

1.3 Тематика курсових робіт

Під час виконання та захисту курсової роботи здобувачі вищої освіти мають підтвердити набуті ними спеціальні (фахові, предметні) компетентності в сфері управління проектами в частині обґрунтування як окремих управлінських рішень, так і проектів в цілому, демонструючи здатність виконувати певні виробничі функції та уміння, якими повинен володіти випускник бакалаврського рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент» за освітньою програмою «Промисловий менеджмент»

З метою підтвердження набутих здобувачем вищої освіти бакалаврського рівня спеціальних (фахових, предметних) компетентності в сфері економічного обґрунтування проектів, запропонована до виконання наступна орієнтовна тематика курсових робіт.

Орієнтовна тематика курсових робіт з дисципліни «Економічне обґрунтування проектів»

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ
1. Методологічні засади обґрунтування проектів
2. Методологічні засади формування проектних рішень та визначення їх ефективності
3. Методологічні підходи до вартісної оцінки ефекту проекту та сфер його виникнення, залежно від типів проектів
4. Методологічні засади обґрунтування технічних проектних рішень
5. Методологічні засади обґрунтування організаційних проектних рішень
6. Методологічні засади обґрунтування структурних проектних рішень
7. Методологічні засади обґрунтування інформаційних проектних рішень
8. Методологічні засади обґрунтування методичних та науково-дослідницьких проектних рішень
9. Економічний аналіз засобів, що забезпечують (активами та ресурсами) здійснення бізнес-процесів
10. Економічний аналіз витрат, що забезпечують здійснення бізнес-процесів
11. Економічний аналіз бізнес-процесів, що забезпечують подальший розвиток бізнесу
12. Економічний аналіз результатів здійснення бізнесової діяльності
13. Аналіз використання типових аналітичних моделей при обґрунтуванні проектів
14. Проведення ринкового (маркетингового) та техніко-технологічного аналізу при обґрунтуванні проектних рішень
15. Проведення інституційного та екологічного аналізу при обґрунтуванні проектних рішень
16. Проведення аналізу ризиків та соціального аналізу при обґрунтуванні проектних рішень
17. Проведення фінансового та економічного аналізу при обґрунтуванні проектних рішень
18. Оцінювання обґрунтованості проектів, спрямованих на удосконалення організаційно - технічного розвитку виробництва
19. Оцінювання обґрунтованості проектів, спрямованих на удосконалення управлінської діяльності
20. Оцінювання обґрунтованості проектів, пов'язаних з інноваційно-інвестиційною діяльністю

Виходячи з вимог щодо дослідницького спрямування робіт з врахуванням особливостей реалій ринково-економічних стосунків в діяльності підприємств, бажано було б, щоб до наведених в запропонованій тематиці, тем курсових робіт додано : на прикладі (де вказується конкретна організація (підприємство, установа, заклад)).

1.4 Вибір теми курсової роботи

Вибір теми курсової роботи здійснюється здобувачем вищої освіти самостійно (за власним вибором) протягом 4-х тижнів з початку вивчення курсу дисципліни. Перелік тем курсових робіт для виконання та захисту затверджується завідувачем кафедри за поданням наукового керівника.

Якщо здобувач вищої освіти самостійно не визначився з темою роботи на протязі визначеного часу (не залежно від причини), то на 5-ому тижні з початку вивчення курсу дисципліни вибір теми курсової роботи для підготовки ним визначає з наведеного переліку наукового керівника роботи і затверджує її завідувачем кафедри.

Призначення наукового керівника та консультантів (у разі потреби) затверджується завідувачем кафедри.

1.5 Структура курсової роботи

Курсова робота повинна мати чітку та логічну побудову Курсова робота *складається* із:

– **титульної сторінки**, яка є першою сторінкою курсової роботи і оформлюється відповідно до вимог стандарту та вимог закладу вищої освіти (зразок оформлення наведено у додатку **A**);

– **завдання на курсову роботу** – затверджується науковим керівником курсової роботи містить об'єкт і предмет дослідження, перелік питань, які потрібно розробити, календарний план виконання курсової роботи (зразок оформлення наведено у додатку **B**).

В процесі *формування завдання* курсової необхідно визначитися:

✓ зі змістом роботи та підготовкою до його висвітлення;

✓ формуванням життєвого циклу виконання роботи та визначенням результатів по кожній його фазі;

✓ формуванням переліку факторів внутрішнього стану та зовнішнього оточення проблеми, що розглядається в курсовій роботі, а також визначенням ступеня їх впливу на досягнення мети роботи; розробленням структури роботи та плану її виконання;

✓ визначенням інформаційних ресурсів, необхідних для виконання та джерел і засобів їх отримання;

✓ формулюванням основних передбачуваних та ймовірних висновків і пропозиції, орієнтованих витрат;

– **реферату курсової роботи** у якому відображуються відомості про обсяг пояснювальної записки курсової роботи, кількість ілюстрацій, таблиць, додатків, кількість джерел згідно з переліком поміток, стислий виклад суті роботи, перелік ключових слів (зразок оформлення наведено у додатку **B**);

– **переліку умовних позначень та скорочень**, які застосовуються у роботі якщо в ній вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо;

– **змісту курсової роботи**, який відображає план її виконання із зазначенням номеру сторінки;

– **вступу до курсової роботи** (обсягом 1-3 сторінки), у якому стисло характеризується : **а)** сучасний стан розробки проблеми та питань, що вимагають вирішення; **б)** актуальність теми, яка висвітлюється у роботі; **в)** характеризується рівень опрацювання проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі, виокремлюються дискусійні питання та невирішені проблеми; **г)** чітко визначаються мета курсової роботи та завдання, вирішення яких

необхідно для її досягнення; д) об'єкт і предмет дослідження; е) вказується інформаційна база дослідження, методи його проведення, тощо;

– **основної частини курсової роботи** (загальним обсягом 30-40 сторінок), в якій наскільки це можливо, виходячи з рівня підготовки здобувача вищої освіти, глибоко та всебічно має бути розкрита та висвітлена сутність обраної теми роботи, її найважливіші питання та проблеми з позицій їх сучасного відображення в навчальній та науковій літературі, викладена сутність основних існуючих підходів до вирішення наявних та можливих проблем по темі роботи, на підставі проведеного аналізу, сформульована власна точка зору (позиція) щодо пропозицій по роботі.

Під час виконання *основної частини курсової роботи* здобувачі вищої освіти мають опанувати методи та засоби викладення змісту роботи, її структурування, здійснення прогнозування інформаційних джерел та ресурсів, необхідних для її планомірного виконання. Виклад теоретичних положень має супроводжуватися (за можливістю) аналізом статистичної інформації, прикладами з практики управлінської діяльності. У цій частині курсової роботи здобувач вищої освіти повинен продемонструвати свої знання з питань, що досліджувалися, вміння узагальнювати матеріали, послідовно їх викладати, робити висновки, обґрунтовувати свої пропозиції;

– **висновків по курсовій роботі** (обсягом 1-3 сторінки), які мають висвітлювати результати проведеного дослідження, аналізу та наданих пропозицій по кожному із завдань, визначених для досягнення мети роботи;

– **списку використаних джерел** в якому міститься перелік джерел, інформація з яких використовувалася в курсовій роботі. Джерела розмішуються в порядку посилань на них під час викладення курсової роботи. При оформленні бібліографічних посилань і цитат, укладанні списків використаної та рекомендованої літератури необхідно керуватись національним стандартом ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ: ДП “УкрНДНЦ”, 2016. 16 с. URL: <http://library.znu.edu.ua/2372.ukr.html> (приклад оформлення інформаційних джерел, які знайшли використання у курсовій роботі наведено у додатку Д);

– **додатків до курсової роботи** – в разі необхідності значного за обсягом інформаційного матеріалу, який не доречно розмішати по тексту курсової роботи, але потрібен для використання під час розв'язання поставлених завдань.

1.6 Порядок підготовки, виконання і захисту курсової роботи

Виконання курсової роботи складається з таких **основних етапів**:

– **вибір і затвердження теми курсової роботи** – один із найсуттєвіших моментів якісного виконання курсової роботи. Обираючи тему курсової роботи, здобувачам вищої освіти необхідно враховувати відповідність її спрямованості своїм науковим і практичним (особливо для студентів заочної форм навчання) інтересам, розробкам, що вже мають, можливостям збирання первинної інформації (особливо відносно практичних аспектів проблематики), тощо;

– **складання і затвердження календарного плану виконання курсової роботи** – календарний план виконання курсової роботи складається здобувачам вищої освіти на основі ознайомлення з літературними джерелами щодо обраної теми та консультацією з науковим керівником роботи. Планом мусить бути передбачені строки підготовки вступу, основної частин роботи, в яких має бути розкрита сутність обраної теми, а також висновків, списку використаних джерел. Складений студентом календарний план виконання курсової роботи обговорюється з науковим керівником, який його коригує (якщо у цьому є необхідність) та затверджує;

– **добір та вивчення літературних джерел і фактичного матеріалу** – на стадії добору літератури здобувач вищої освіти складає бібліографію, у чому йому своїми рекомендаціями надає допомогу науковий керівник, а також корисні поради у процесі добору літератури можна також отримати від працівників бібліотеки. Стосовно інформаційного матеріалу, який відображає фактичний стан речей та характеристики базової організації дослідження, доцільно звертатись безпосередньо на місця проходження практики або джерел що їх відображають.

Використання алфавітних та систематичних каталогів літератури, реферативних журналів, бібліографічних довідників та інших джерел інформації, що є у бібліотеці, значно прискорює процес добору літератури.

Поглиблене вивчення підбраної літератури доцільно починати з розгляду найновіших публікацій, оскільки в них висвітлюються останні досягнення в галузі теорії та практики менеджменту та сталого розвитку. Решту літератури вивчають у порядку, зворотному до хронологічного.

Безпосереднє ознайомлення з конкретним літературним джерелом доцільно розпочинати з перегляду його змісту. Глави та параграфи, що викликали особливу зацікавленість, слід ретельно опрацювати з метою пошуку ідей та пропозицій щодо вирішення проблемних питань, що пов'язані з обраною темою. Особливу увагу при цьому слід зосередити на виявленні дискусійних питань, аналізу протилежних або суперечливих позицій.

У процес опрацювання літератури доцільно на окремих аркушах або картках робити конспективні записи, виписки окремих даних, цитат тощо. Слід обов'язково записувати прізвище та ініціали автора книги (брошури, статті тощо), а також назву публікації, видавництво, місто та рік видання, номер сторінки. Все це стане до нагоди при використанні виписаних матеріалів у курсовій роботі, щоб зробити посилання на першоджерела ;

– **написання остаточного варіанта тексту, оформлення курсової роботи** – зібраний на попередньому етапі матеріал класифікується, систематизується та опрацьовується відповідно до послідовності пунктів плану курсової роботи; у разі необхідності підбирається додаткова інформація.

До остаточного змісту курсової роботи слід включати лише ретельно підбрані та цілеспрямовано опрацьовані матеріали з обов'язковим посиланням на джерела їх отримання.

На цьому ж етапі, за необхідністю, проводяться певні розрахунки, обґрунтовуються пропозиції, формуються висновки, підбираються ілюстрації (схеми, графіки, таблиці) та здійснюється редагування тексту роботи.

У процесі редагування тексту курсової роботи та визначення її остаточного варіанту здійснюється її остаточне форматування та перевірка правопису й орфографії, поліпшується стиль викладання матеріалу, переробляються окремі частини тексту, вдосконалюється формулювання фраз, перевіряються орфографія та пунктуація, усуваються архаїзми та мовні штампи.

У тексті курсової роботи слід уникати частого повторення однакових слів, замінюючи їх синонімами. Завершенням цього етапу підготовки курсової роботи є її оформленням згідно із вимогами, що наведені в п. 1.8 цих методичних рекомендацій.

Виконання курсової роботи доцільно здійснювати з дотриманням *визначеного регламенту*.

Таблиця 2

Орієнтовний регламент підготовки, виконання і захисту курсових робіт з дисципліни «Економічне обґрунтування проектів»

Етап	Зміст виконуваних робіт	Рекомендовані терміни виконання робіт
Вибір і затвердження теми курсової роботи	Студент ознайомлюється з рекомендованою тематикою робіт і вибирає конкретну тему	Впродовж 1-го тижня з початку лекційного періоду
Складання і затвердження календарного плану курсової роботи	Студент ознайомлюється з літературними джерелами щодо обраної проблеми, складає перший варіант плану роботи та подає його науковому керівникові для затвердження	Впродовж 2-го - 6-го тижня з початку лекційного періоду
Добір та вивчення літературних джерел і фактичного матеріалу	Складання бібліографії, поглиблене вивчення підбраної літератури. Класифікація, систематизація та опрацювання відповідно до послідовності пунктів плану курсової роботи зібраного матеріалу; у разі необхідності підбирається додаткова інформація. Формулювання власних висновків по суті обраної проблеми дослідження. Вирішення на консультаціях з науковим керівником питань, які виникають під час виконання дослідження, з	Впродовж 3-го - 7-го тижня з початку лекційного періоду

	подальшим коригуванням отриманих результатів	
Написання остаточного варіанта тексту, оформлення курсової роботи	Підготовка письмового варіанта тексту, оформлення курсової роботи згідно із вимогами, подання остаточно відкоригованого варіанта курсової роботи на кафедрі	Робота має бути завершена не пізніше як за 2 тижні до закінчення навчального напівсеместру
Підготовка тексту доповіді, наочних матеріалів для захисту і захист курсової роботи	Ознайомлення із відзивом наукового керівника на курсову роботу. Підготовка до захисту та захист результатів дослідження	Не пізніше як за 1 тиждень до закінчення навчального напівсеместру

– *захист курсової роботи* – виконана курсова робота у встановлений термін здається здобувачем вищої освіти на кафедрі для її реєстрації, після якої курсова робота передається науковому керівникові для перевірки і попереднього (рейтингового) оцінювання роботи.

Під час попереднього (рейтингового) оцінювання курсової роботи її науковим керівником відмічаються та оцінюються як позитивні сторони роботи, так і її недоліки, здійснюється попереднє оцінювання як ступеню досягнення визначеної мети і розкриття визначених завдань, так і якості підготовки та виконання курсової роботи в цілому, а також робиться висновок про доцільність, можливість і доречність допуску курсової роботи до публічного захисту.

Рекомендації щодо оцінювання результатів виконання та захисту курсової роботи, а також узагальнені критерії оцінювання якості виконання курсової роботи і деталізовані бальні шкали наведено в цих методичних рекомендаціях (див. п. 1.9).

Якщо оцінка остаточного варіанта тексту та оформлення курсової роботи науковим керівником складає :

- менш ніж 35 балів, вона *повертається студентові для доопрацювання*. Перероблена курсова робота, здана на повторну перевірку, розглядається комісією, затвердженою зав. кафедрою, з обов'язковим розглядом зауважень наукового керівника роботи до попереднього варіанту;

- більш ніж 35 балів та а з урахуванням балів за виконання інших етапів курсової роботи накопичує *позитивну оцінку* (60 балів та більше), курсова робота *допускається до публічного її захисту*.

Публічний захист курсової роботи в присутності не менш ніж 3-х членів кваліфікаційної комісії (з урахуванням наукового керівника роботи), призначеною завідувачем кафедри, є обов'язковим лише в разі суперечливості характеристик роботи та неузгодженості поглядів на якість роботи в цілому, або окремих її аспектів зокрема. В процесі публічного захисту курсової роботи здобувач вищої освіти має показати рівень знань в галузі управління проектами в частині їх обґрунтування, а також вміння вести дискусію, обґрунтовувати та відстоювати власну точку зору, відповідати на запитання. Терміни та графік

публічного захисту курсових робіт встановлюються науковим керівником роботи згідно графіка навчального процесу.

Напередодні захисту курсової роботи, студент має бути ознайомлений з попередньою оцінкою роботи науковим керівником, його відзивом та коментарями стосовно роботи, для своєчасної підготовки до відповідей на зауваження, які у ньому містяться. Якщо у здобувача вищої освіти не має заперечень щодо попередньої оцінки роботи науковим керівником та з цією оцінкою погоджуються члени комісії, публічний захист курсової роботи може не відбутися, а оцінювання роботи здійснюється «автоматично».

1.7 Вимоги до змістовності курсової роботи

Зміст курсової роботи визначається її темою і завданнями, розв'язання яких необхідно для її розкриття, затверджується науковим керівником роботи, розміщується безпосередньо після переліку умовних скорочень (якщо вони притаманні роботі), починаючи з нової сторінки.

Зміст курсової роботи передбачає розкриття сутності таких складових роботи як вступ до неї, висвітлення завдань, розв'язання яких має забезпечити досягнення мети роботи (висвітлення її теми), що мають бути згруповані в певні розділи і, за необхідністю, у підрозділи, викладення висновків та зазначення список використаних літературних джерел і додатків, в разі їх наявності.

У вступі курсової роботи зазначаються: проблема, що потребує вирішення, ступінь її дослідження; обґрунтовується актуальність обраної теми, мета і завдання; сформулюється об'єкт і предмет дослідження, елементи наукової новизни, практична значущість, методи наукових досліджень, апробація наукових і практичних результатів в організаціях (у разі наявності).

Актуальність теми подається у вигляді критичного аналізу та напрямів розв'язання проблем адміністративного менеджменту, обґрунтування необхідності досліджень для підприємств, установ, організацій.

Мета та завдання курсової роботи повинні бути чітко сформульованими та відображати тематику дослідження.

Об'єкт дослідження курсової роботи – це процес або явище, що створює проблемну ситуацію і обрані для вивчення.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є соціально-економічні закономірності функціонування та розвитку об'єкта, різноманітні його якості, властивості, тощо. Предмет дослідження міститься у межах об'єкта.

Об'єкт і предмет як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове.

Методи досліджень – спосіб набуття достовірних наукових знань, умінь та практичних навичок у різних сферах діяльності.

Елементи наукової новизни теми курсової роботи, якщо такі є, повинні мати узагальнюючий характер і містити власні висновки та рекомендації з предмету дослідження.

Практична значущість виконання курсової роботи, якщо така є, повинна містити зазначення результатів досліджень та висновків курсової роботи, що

можуть бути впроваджені в діяльність організацій (підприємств, установ, закладів).

Наявність апробації результатів курсової роботи, якщо така є, має містити назви статей, тез доповідей, підготовлених за матеріалами роботи, виступів на науково-практичних конференціях, тощо.

Змістовна (основна) частина курсової роботи (її основна частина) складається з:

– *теоретико-методологічної частини* – частина курсової роботи де розкриваються основні теоретико-методологічні поняття: генезис та сутність проблеми, її взаємозв'язок з іншими проблемами, здійснюється постановка кола проблем, що підлягають розв'язанню, висвітлюються теоретико-методологічні засади та понятійні і категоріальні інструменти, висвітлюються практичні аспекти та можливі наслідки розв'язання визначеної проблеми.

В цьому розділі основна увага приділяється аналітичному огляду літературних джерел з предмета дослідження, критичному аналізу різних точок зору та поглядів на проблему і її вирішення, їх класифікації, висвітленню основних чинників впливу на стан і розвиток досліджуваного об'єкта, тощо. Для констатації та обґрунтування загальнотеоретичних висновків та тенденцій доцільно використовувати дані, опубліковані у відповідних енциклопедіях, підручниках, навчальних та навчально-методичних посібниках, монографіях, довідниках, інформаційних ресурсах, зарубіжних виданнях, тощо;

– *аналітико – рекомендаційної частини* – частина курсової роботи де, відповідно до обраної предметної галузі, необхідно провести збір, систематизацію та аналіз інформації про досліджуваний процес (об'єкт), проаналізувати загальні закономірності та особливості формування, функціонування та розвитку підприємства в умовах ринку, кризи, глобалізації, євроінтеграції, тощо.

Використовуючи фактичний матеріал і зібрану інформацію, здобувач вищої освіти в цій частині роботи бажано було б проаналізувати та розкрити зміст питань на прикладі конкретних підприємств, висвітлюючи проблеми, пов'язані з темою курсової роботи, які, з його точки зору, потребують вирішення.

Розділи основної (змістовної) частини курсової роботи (теоретико-методологічний та аналітико - рекомендаційний) мають бути взаємопов'язаними, а матеріал – викладеним послідовно і логічно із критичним аналізом інформації яка надається. У кінці кожного розділу доцільно було б формулювати висновки зі стислим викладенням наведених у ньому результатів досліджень.

Текст курсової роботи, з метою дотримання засад академічної доброчесності, *обов'язково* слід підкріпити посиланням на джерела використаної і наведеної інформації, а також на реальні документи підприємства, якщо використовувалися, які можуть бути наведені у додатках.

У **висновках курсової роботи** підбиваються підсумки проведеного дослідження, наводяться одержані наукові та практичні результати,

рекомендації щодо їх науково-практичного використання. Висновки зі стислим викладенням наведених у ньому результатів наукових і прикладних досліджень доцільно формулювати також і у кінці кожного розділу.

Формулювання висновків виконання курсової роботи повинно базуватися на матеріалах основної частини роботи відповідно до поставлених завдань. Для формулювання висновків та ґрунтовних пропозицій рекомендується апробація основних положень дослідження на наукових заходах.

До *списку використаних джерел* слід включати джерела, на які у тексті є посилання, а також ті, які використано при викладі конкретних наукових положень.

Список складається із законодавчих актів, нормативних матеріалів, вітчизняної та зарубіжної наукової, спеціальної літератури, фахових видань, інформаційних ресурсів Інтернету.

У *додатках* наводяться допоміжні матеріали: копії документів, витяги із законодавчо-нормативних документів, звіти, інструкції (положення, правила), результати соціологічних та ін. досліджень, громіздкі таблиці, рисунки тощо.

Рекомендований загальний обсяг курсової роботи – 35-55 сторінок (допускається відхилення в межах $\pm 10\%$).

Здобувачі вищої освіти пишуть також *реферат* курсової роботи (*обсягом 1-2 сторінки з одиничним інтервалом та нумерацією сторінок окремо від нумерації сторінок курсової роботи*), який містить загальну характеристику роботи (інформацію щодо структури, кількості додатків, ілюстрацій, таблиць, використаних джерел; обсяг кваліфікаційної роботи у сторінках) та стислий виклад основного змісту (за розділами), висновки та анотації.

В *анотації* до курсової роботи зазначається прізвище та ініціали здобувача вищої освіти, назва кваліфікаційної роботи, основний зміст та результати дослідження, а також *ключові слова* (5-7 слів та/або словосполучень) - слова специфічної термінології за темою, які найчастіше зустрічаються у курсовій роботі.

1.8 Вимоги до оформлення курсової роботи

Оформлення основного тексту та використаних джерел курсової роботи має відповідати певним вимогам, зокрема :

- Оформлення курсової роботи має відповідати загальним вимогам до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки та техніки. Структура і правила оформлення».

Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту по центру сторінки (без крапки).

Зміст курсової роботи має відповідати плану роботи. На сторінці зі змістом навпроти кожної складової курсової роботи проставляються номери сторінок, які вказують на початок викладення матеріалу.

- Якщо у курсовій роботі наводяться маловідомі скорочення, нові символи, позначення, то їх перелік надається перед вступом і вноситься до змісту як «Перелік умовних позначень».

Перелік умовних позначень надається у вигляді окремого списку, який розміщують перед змістом, після завдання. Перелік слід друкувати у дві колонки, у лівій за абеткою наводять скорочення, у правій – детальне розшифрування.

- Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, додатків, рисунків, таблиць подають арабськими цифрами без позначення «№».

Нумерація сторінок курсової роботи має бути наскрізною (включаючи ілюстрації) і проставлятися у правому верхньому куті аркуша без крапки.

Першою сторінкою є титульний аркуш, який входить до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші, аркушах завдання та аркуші змісту номер сторінки не ставиться.

Нумерація сторінок проставляється, починаючи зі «ВСТУПУ»

На титульному аркуші зазначають повну назву міністерства/ відомства, вищого навчального закладу, випускової кафедри; тему роботи; дані про здобувача вищої освіти, наукового керівника та консультанта/рецензента, місто та рік подання курсової роботи до захисту. Скорочення у назвах міністерства/відомства, вищого навчального закладу та теми курсової роботи не допускаються.

- Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи та, за необхідністю, підрозділи. Кожний розділ починають з нової сторінки.

Складові курсової роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не нумерують.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», без крапки, а потім з нового рядка друкують заголовок розділу великими літерами.

- Підрозділи нумеруються у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу ставиться крапка. Наприклад: «2.3» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Наприкінці заголовка крапки не ставлять.

Оформлення посилань на інформаційні джерела. Під час роботи з різними джерелами науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст курсової роботи, оскільки найменше скорочення може спотворити зміст, викладений автором. Посилання у тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням джерела та сторінки. Перша цифра у квадратних дужках відповідає номеру джерела у списку використаних джерел, друга – номеру сторінки (наприклад, [32, с. 85]).

- Наприкінці курсової наводиться список використаних джерел. До цього списку включаються публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, на які є посилання у роботі. Всі джерела вказуються мовою видання.

Під час складання списку використаних джерел необхідно дотримуватися національного стандарту ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Загальні вимоги та правила складання.

- Оформлення допоміжних матеріалів, до яких належать: ілюстрації (схеми, діаграми, графіки, креслення тощо), формули, таблиці, додатки вимагає дотримання наступних вимог :

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно у межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації через крапку. Наприклад, Рис. 1.2. – другий рисунок першого розділу. Номер, назва ілюстрації та пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією, відокремлених крапкою.

Ілюстрації слід наводити безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрацію, розміри якої більше формату А4, рекомендується розміщувати у додатках.

Цифровий матеріал, як правило, оформлюють у вигляді таблиць. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці мають бути посилання в тексті. При цьому по тексту слово «таблиця» пишуть скорочено, наприклад «... у табл. 2.1». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації скорочено пишуть слово «дивись», наприклад «див. табл. 3.2».

Таблиці нумерують арабськими цифрами наскрізною нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, «Таблиця 1.1» – перша таблиця другого розділу.

Назву таблиці друкують жирним шрифтом малими літерами (крім першої великої) і розміщують над таблицею. Назва має бути стислою і відбивати зміст таблиці.

Формули нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу та порядкового номера формули в розділі, відокремлених крапкою. Номер формули зазначають на рівні формули у круглих дужках у крайньому правовому положенні, наприклад: (2.1) (перша формула другого розділу). Посилання на формули надають порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1)». Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів формули наводять під нею в тій послідовності, в якій вони подані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта записують з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки. Кожна формула відокремлюється від тексту одним вільним рядком.

Додатки оформлюються як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках, з розміщенням їх у порядку появи посилань у тексті.

Кожний додаток друкується з нової сторінки.

З правого боку рядка малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» (але без позначення «№») і велика літера, що позначає додаток. Наприклад:

«Додаток Б». Додатки позначаються великими літерами української абетки, *за винятком* Г, Є, І, Ї, И, О, Ч, Б. Наприклад, Додаток А. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки.

Текст кожного додатка, може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. Якщо зміст додатка не вміщується на одну сторінку, то на наступній сторінці у верхньому правому куті зазначається «Продовження додатку...».

1.9 Рекомендації щодо оцінювання результатів виконання та захисту курсової роботи

Підготовлений та оформлений у відповідності до визначених наведеними рекомендаціями вимог остаточний варіанта роздрукованого та степльованого тексту курсової роботи, проходить перевірку і попереднє (рейтингове) оцінювання науковим керівником роботи.

Попереднє (рейтингове) оцінювання курсової роботи її науковим керівником здійснюється з обов'язковим урахуванням виконання усіх етапів виконання курсової роботи шляхом накопичення балів по кожному з них (див. Таблиця 3). Узагальнені критерії оцінювання захисту курсової роботи та деталізовані бальні шкали наведено в цих методичних рекомендаціях.

Таблиця 3

Рейтингове оцінювання виконання курсової роботи

Назва етапу виконання контрольної роботи	Ступінь виконання етапу	Максимальна кількість балів оцінки
Вибір і затвердження теми курсової роботи	Своєчасний вибір теми роботи та її обґрунтування під час консультації студента з науковим керівником роботи	5
	Своєчасний вибір теми роботи студентом самостійно	3
Складання і затвердження календарного плану виконання курсової роботи	Своєчасне складання і затвердження календарного плану під час консультації студента з науковим керівником роботи	5
	Своєчасне складання і затвердження календарного плану за пропозицією наукового керівника роботи	3
Добір та вивчення літературних джерел і фактичного матеріалу	Своєчасний добір літературних джерел і фактичного матеріалу, погоджений з науковим керівником роботи під час консультації студента	10
	Своєчасний добір літературних джерел і фактичного матеріалу з повідомленням наукового керівника роботи	5
Написання	Курсова робота підготовлена та оформлена повністю у	70

остаточного варіанта тексту, оформлення курсової роботи	відповідності до календарного плану її виконання без суттєвих зауважень з боку наукового керівника	
	Курсова робота підготовлена та оформлена повністю без суттєвих зауважень з боку наукового керівника з порушеннями календарного плану її виконання	60
	Курсова робота підготовлена та оформлена повністю з певними зауваженнями з боку наукового керівника та з порушеннями календарного плану її виконання	50
Підготовка тексту доповіді, наочних матеріалів для захисту і захист курсової роботи	Доповідь повністю розкриває зміст роботи, підкріплена наочними ілюстраціями, під час захисту надані правильні відповіді на всі питання	25
	Доповідь в цілому розкриває зміст роботи, але не підкріплена наочними ілюстраціями та/або під час захисту має місце не точні відповіді на окремі питання	15
	Доповідь в не в повній мірі розкриває зміст роботи, та/або під час захисту має місце не точні відповіді на окремі питання, хоча в цілому зміст роботи розкрито	5

Максимально можлива загальна бальна оцінка за підготовку, виконання та захист курсової роботи не може перевищувати **100** балів.

Таблиця 4

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Підсумковий рейтинговий бал успішності виконання курсової роботи	Шкала оцінювання курсової роботи	
	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою оцінювання
90 – 100 (відмінно)	<i>A</i>	<i>відмінно</i>
85 - 89 (дуже добре)	<i>B</i>	<i>добре</i>
75 - 84 (добре)	<i>C</i>	
70 - 74 (задовільно)	<i>D</i>	<i>задовільно</i>
60 - 69 (достатньо)	<i>E</i>	
35 - 59 (незадовільно з можливістю повторного складання)	<i>FX</i>	<i>незадовільно</i>
0 - 34 (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	<i>F</i>	

РОЗДІЛ 2 РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1 Рекомендації до підготовки вступу курсової роботи

Вступ курсової роботи, не зважаючи на те, що за своїм обсягом він займає не значну частину роботи (1-3 сторінки), грає суттєву роль у висвітленні її загальної характеристики. Викладення інформації у вступі курсової роботи має бути лаконічним та строго структурованим в наступній послідовності :

- *Актуальність теми.* На основі оцінки сучасного стану проблеми в даній галузі й на підприємстві, критичного аналізу відомих напрямків вирішення проблеми чітко обґрунтовують актуальність роботи для розвитку діяльності з менеджменту організацій: по-перше; по-друге; по-третє.

- *Ступінь дослідження теми та наявність не вирішених проблем.* Наводяться найбільш відомі в сфері проблем пов'язаних з курсовою роботою дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, а також дискусійні та не вирішені питання за проблематикою курсової роботи.

- *Мета курсової роботи й завдання дослідження, що підлягають розв'язанню та висвітленню.* Тема курсової роботи формує її мету, а календарний план виконання роботи - завдання, які необхідно вирішити для досягнення цієї мети (розкриття теми роботи).

Мета роботи тісно переплітається з назвою курсової роботи й повинна чітко вказувати, що саме вирішується в курсовій роботі. Мета — це уявний, ідеальний образ, що перевищує результати діяльності, кінцевий підсумок роботи. Мета роботи повинна полягати у вирішенні проблемної ситуації шляхом її аналізу і знаходженні нових закономірностей між економічними явищами. Мета роботи має знаходити відображення в назві курсової роботи (проекту).

Виходячи з мети роботи, визначаються *завдання*, які, зазвичай, формулюються у формі перерахування того, що саме необхідно, зокрема, наприклад, для досягнення визначеної мети необхідно: проаналізувати..., розробити..., узагальнити..., виявити..., довести..., впровадити..., показати..., розробити..., знайти..., визначити..., описати..., встановити..., з'ясувати..., дати рекомендації..., встановити взаємозв'язок..., зробити прогноз... тощо. Завдання, встановлені в роботі, повинні чітко відповідати розділам (підрозділам) роботи.

- *Обґрунтування вибору об'єкту і предмету дослідження* проводиться шляхом доказів значення предмету дослідження у вирішенні питань удосконалювання виробничо-управлінської діяльності, місцем і роллю у системі державного управління та місцевого самоврядування. Обґрунтування вибору конкретного об'єкту (як правило, об'єкту практики) супроводжується посиланнями на основні та найважливіші критерії та фактичні дані, що характеризують реальні ситуації у практиці функціонування об'єкту дослідження.

- *Об'єкт дослідження* — це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення. В об'єкті виділяється та його частина, що є предметом дослідження. Саме на нього повинна бути спрямована основна увага здобувача, оскільки предмет дослідження визначає тему роботи, винесену на титульну сторінку, її назву. У підсумку чітко формулюються конкретна проблема, мета і завдання дослідження.

- *Предмет дослідження* — вузька частина об'єкта дослідження, проблемне коло питань, що досліджуються в роботі на прикладі бази обраного підприємства. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове.

- *Методи дослідження*. Подають перелік застосованих методів дослідження. Перерахувати їх треба у відповідності до змісту роботи, коротко відзначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом.

- *Практичне значення отриманих результатів*. Висвітлюють результати практичного застосування отриманих результатів або рекомендацій щодо їх використання. Необхідно коротко повідомити про впровадження результатів досліджень, назвати організації, в яких здійснена реалізація, форми реалізації та реквізити відповідних документів.

2.2 Рекомендації до підготовки теоретико-методологічної частини курсової роботи

Теоретико-методологічна частина курсової роботи становить перший розділ основної (змістової) частини, в якому обов'язково слід представити як теоретичні та методологічні засади розв'язання проблеми та досягнення визначеної мети, так і понятійний та категоріальний апарат і інструментарій проведення дослідження. В цій частині роботи необхідно висвітлити існуючі різноманітні погляди дослідників на сутність основних понять, які стосуються обраної проблеми (із обов'язковими посиланнями на джерела інформації!), зробити узагальнення, критичний аналіз та критичне співставлення різних точок зору та підходів до розв'язання проблеми, викласти власний погляд та точку зору із зазначених питань.

В першому розділі доцільно наводити еволюцію розробок щодо предмету дослідження, здійснити їх критичний аналіз, охарактеризувати існуючі підходи до класифікації та висвітлити фактори, що впливають на предмет дослідження, визначити їх роль та місце в загальній системі управління діяльністю підприємства.

В цьому розділі основної частини, зокрема, рекомендується :

- висвітлити існуючі погляди дослідників на сутність процесу формування проектних рішень, їх ухвалення та реалізації (з обов'язковим посиланням на джерело інформації);

- надати характеристику понять «ідея та концепція проекту», «учасники проекту, його», визначивши їх роль та місце під час формування, ухвалення та реалізації проектних рішень;

- висвітлити класифікацію проектів, зробивши критичний аналіз наведених підходів та виклавши власний погляд з цієї точки зору;

- охарактеризувати базові елементи обґрунтування проектів, привівши передові практики їх успішного використання;

- надати характеристику понять «ефективність проекту» та «результативність проекту»;

– висвітлити сутність понятійного і категоріального апарату, що характеризує

– економічне підґрунтя процесів обґрунтування проектів, що приймаються та реалізуються в залежності від напряму спрямування курсової роботи – проектів, які спрямовані на забезпечення бізнесової діяльності, її здійснення, розвиток або отримувані результати.

У самому загальному виді під поняттям “**проект**” (англ. — *project*) розуміється як що-небудь, що замислюється або планується у вигляді процесу переходу з вихідного стану в кінцеве положення шляхом досягнення результату при участі ряду обмежень і механізмів (Тлумачний словник *Webster*), або як деяке завдання з певними вихідними даними й необхідними результатами (цілями), що обумовлюють спосіб її рішення (“Склепіння знань про керування проектами” Інституту управління проектами *Drexel Hill* (США)). Таким чином, проектне рішення містить у собі: **а)** задум проектного рішення; **б)** засіб реалізації проекту; **в)** результати, одержувані в процесі реалізації проекту.

Проміжок часу між моментом появи проекту й моментом його ліквідації називають **проектним (життєвим) циклом проекту**. Кожний проект незалежно від нього складності й обсягу робіт, необхідних для нього виконання, проходить у своєму розвитку певні стани: від стану, коли “проекту ще немає” до стану, коли “проекту вже нема”. Визначенням і вивченням стадій життєвого циклу займається теорія ринку, згідно з якою виділяють наступні шість стадій: **а)** “народження”, **б)** “дитинство”, **в)** “юність”, **г)** “рання зрілість”, **д)** “остаточна зрілість”, **е)** “старіння”.

Комплекс заходів, пропонований у вигляді проектних рішень, має напрямок як у цілому на бізнес–процес, так і на окремі його **фази** у вигляді:

- або оптимізації (удосконалення) /заміни потоків, що забезпечують умови для здійснення цих бізнес–процесів, іменованих “*входом*”;
- або безпосереднього вдосконалення/заміни цих бізнес – процесів, іменованих “*процес*”;
- або підвищення ефекту від результату цих бізнес–процесів/ зміни (заміну) результату, іменованих “*виходом*”.

Учасник проекту (англ. *stakeholder* - зацікавлена сторона; сторона, яка причетна) – це юридичне або фізична особа, яка або бере участь у проекті, або може вплинути на реалізацію або результат проекту, або на чий інтереси можуть вплинути результати виконання або завершення проекту. Учасники можуть чинити позитивне або негативний вплив на проект, причому ступінь і напрямок впливу залежить від цілей учасника проекту, його компетенції й ступені участі в проекті, а також від стадії життєвого циклу проекту.

Команда проекту – специфічна організаційна структура, очолювана керівником проекту, яка створена на період здійснення проекту. Завданнями команди проекту є здійснення функцій керування проектом по ефективному досягненню його цілей. Склад і функції команди проекту залежать від масштабу, складності й інших характеристик проекту. Серед основних учасників проекту виділяють:

- *ініціатор проекту* – це автор ідеї проекту, його обґрунтування або пропозицій щодо його здійснення;

- *замовник проекту* – головна особа, яка зацікавлена в здійсненні проекту й досягненні його цілей і буде користуватися його результатами проекту. Замовник проекту визначає основні вимоги й масштаб проекту, забезпечує його фінансуванням за рахунок або власних або притягнутих коштів, здійснює контракти з основними виконавцями проекту, відповідає за цими контрактами, керує процесом взаємодії між учасниками проекту;

- *інвестор проекту* – особа, яка здійснює інвестиції в проект і зацікавлена в максимізації вигоди (прибутки) від даного проекту. У якості інвесторів можуть виступати: банки, інвестиційні фонди, фізичний особи й інші організації;

- *керівник (менеджер) проекту* – особа, якому замовник і інвестор делегують основні функції й повноваження щодо керування проектом: планування, координацію дій учасників проекту, а також контроль дотримання основних обмежень проекту (наприклад, якість, строки й бюджет, тощо);

- *контактор (генеральний директор) проекту* – особа, яка за згодою із замовником бере на себе відповідальність за виконання повного комплексу робіт або певних видів робіт із проекту;

- *субконтрактор проекту* – особа, яка вступає в договірні відносини з контактором проекту або субконтрактором проекту більш високого рівня й відповідає за виконання певного комплексу робіт / послуг згідно відповідних контрактів;

- *генеральний підрядник* – юридична особа, пропозиція якого по виконання робіт і послуг згідно з контрактом прийняте замовником проекту і який відповідає за взяті на себе обов'язки;

- *інші учасники проекту* – постачальники ресурсів і споживачі кінцевого результату проекту, конкуренти основних учасників проекту, спонсори, органі влади й інші.

Ідея проекту (управлінського рішення) повинна бути детально розроблена на стадії ретельного дослідження й підготовки розв'язку по виконанню проекту. Попередній аналіз проектної (управлінської) ідеї повинен підтвердити як технічні *можливості* її реалізації, так і економічні *шанси* її впровадження й отримання бажаних результатів та наслідків. Результатом такого аналізу має бути формування та обґрунтування *концепції проекту*, що передбачає виконання : **а)** *обґрунтування цілей проекту* на підставі вивчення проблеми та можливих шляхів її вирішення, дослідження і аналізу ринку результатів бізнес-діяльності та ресурсів, урахування можливостей бізнесу; **б)** визначення *джерел ресурсів*, необхідних для реалізації проекту; **в)** оцінка можливих *видатків* і їх джерел, та *ризиків* при реалізації проекту; **г)** оцінка часових характеристик (*тривалості*) реалізації проекту; **д)** *прогнози* розвитку від реалізації проекту, як бізнесу в цілому, так і (або) окремих його частин, зокрема; **е)** визначення основних *характеристик та критеріїв оцінювання* отриманих результатів та наслідків при реалізації проекту. Таким чином,

концепція проекту має дати відповідь на обґрунтованість проекту в цілому з точки зору : **а)** використання визначених засобів досягнення поставленої мети; **б)** урахування наявних (можливих) обмежень по реалізації проектної рішення; **в)** отримання очікуваного ефекту від реалізації даного проекту.

Бізнес-план проекту являє собою докладний, чітко структурований і ретельно підготовлений документ, що описує : **а)** *целі й завдання*, які необхідно вирішити; **б)** *способи досягнення* поставлених цілей і техніко-економічні показники в результаті їх досягнення; **в)** *оцінка* теперішнього моменту, сильних і слабких сторін проекту; **г)** *аналіз ринку й інформація* про споживачів проекту.

В процесі аналітичного обґрунтування управлінських та проектних рішень необхідно розрізняти явні і неявні вигоди і затрати.

Явними вважаються *матеріальні вигоди (затрати)*, які обумовлені зменшенням (збільшенням) витрат або отриманням додаткових доходів (витрат), *величина яких очевидна та дозволяє досить легко визначити їх фінансове значення*. Зазвичай явні затрати і вигоди використовують для розрахунків фінансового аналізу проекту, оскільки вони базуються на оцінці вигоди і затрат з урахуванням ринкових цін.

До неявної *вигоди (затрат)* належать *побічні вигоди (затрати)*, які *супроводжують проект та мають непрямий характер*. Неявні вигоди (затрати) обов'язково відображаються в економічному обґрунтуванні та оцінці проекту з використанням альтернативної вартості ресурсів і результатів управлінських та проектних рішень, та їх оцінювання з позицій суспільства в цілому.

Оцінюючи проект, слід брати до уваги усі витрати і вигоди проекту, але не можна їх враховувати двічі. Тому слід максимально деталізувати перелік вигоди і витрат і дбати, щоб не допустити подвійного рахунку. При проведенні проектної аналізу необхідно враховувати не тільки альтернативну вартість, а також граничну вартість, на якій має базуватися визначення вартості товарів (робіт, послуг). Граничну вартість визначають на підставі цін, які можна заплатити за аналогічні товари (у тому числі імпортовані), або вартості інших альтернативних товарів, які могли б бути придбані, якби необхідно було б використовувати цю альтернативну вартість з певною метою.

Грошовий потік проекту — суттєва характеристика ресурсів фінансування проекту і їх джерел, обумовлена для всього розрахункового періоду, Концепція оцінки грошей у часі ґрунтується на тому, що вартість грошей з плином часу змінюється з урахуванням норм прибутку на ринку грошей. Тому у процесі порівняння вартості коштів застосовують поняття як *теперішня вартість коштів* (PV — *present value*), так і їх *майбутня вартість* (FV — *future value*), яка являє собою суму інвестованих у теперішній момент коштів, в яку вони мають перетворитися через певний проміжок часу з урахуванням певної ставки процента — суми процента на інвестиції, яка може бути отримана за даний період час.

Значний вплив на рух грошових коштів і фінансових ресурсів мають **ціни** на всі складові, що брати участь у проекті. Грошові потоки на кожному кроці розрахунків припливів і відтоків коштів можуть виражатися в: **а)** *поточних*

цінах — цінах, закладених у розрахунки по проекту *без обрахунку інфляції*;
б) прогнозних цінах — цінах, очікуваних на майбутніх кроках розрахунків по проекту;
в) дефлірованих цінах — цінах, наведених до рівня цін фіксованого моменту часу шляхом розподілу на загальний базисний індекс інфляції.

Важливим фактором, що здійснює вплив на обґрунтування проектів є **ризик** — *можливість* того, що гроші вкладені реалізацію проекту не будуть повернені, незважаючи на очікувану вірогідність це зробити. До *ризик* належить не тільки *потенційна можливість*, а *чисельна вимірنا можливість* несприятливих ситуацій і пов'язаних ними наслідків у вигляді втрат, шкоди, збитків. Під час аналітичного обґрунтування проекту необхідно розрізняти наступні ступені ризику: **а) припустимий** - виникає, коли можливі втрати від ризику не перевищують очікуваний обсяг прибутку; **б) критичний** – відображає втрати, величина яких перевищує плановий прибуток; **в) катастрофічний** – коли втрати від ризику перевищують плановий прибуток, а товаровиробник повинен реалізовувати активи підприємства для відшкодування можливих збитків.

Ефект - результат порівняння *нової якості* стану бізнесу, після досягнення продиктованих потребами суб'єкта цілей з *якістю його вихідного стану*. Таким чином, ефект є відображенням результату діяльності, до якого прагне економічний об'єкт, тому поняття "*ефект*" і "*результат*" можна сприймати як тотожні. **Ефективність** проектних рішень характеризує розвиток цілісної системи й окремих процесів і явищ, що здійснюються в ній, у загальному уявленні. Прагнучи підвищити ефективність конкретного проектного рішення і їх сукупності, визначаються заходи, що сприяють процесу розвитку, а також процеси, що відсікають процеси, які ведуть до регресу. Таким чином, ефективність ураховує не лише результат діяльності, але й *умови*, при яких цей результат було досягнуто. Тому ефективність прийнято виражати за допомогою віднесення результату до витрат, визначаючи завдання як максимізувати результат, що доводиться на одиницю витрат, так і мінімізувати витрати, що забезпечують одержання одиниці результату.

Системний підхід до визначення ефекту від проектного рішення, який передбачає уявлення функціонування будь-якої організації у вигляді відкритої системи, яка контактує й здійснює обмін із зовнішнім середовищем. Проведення оцінки ефекту при цьому підході здійснюється *по показниках поліпшення "виходу" системи*.

Комплексний підхід до оцінки проектних рішень вимагає *обліку всіх видів ефектів*, які виникають під час розробки й впровадження певного заходу, для визначення *інтегрального корисного ефекту* від пропонованих проектних рішень. Особливістю цього підходу до оцінки проектних рішень є те, що він зорієнтований на урахування, крім *економічного* (фінансово-економічного) ефекту, усіх *інших*, так званих "*позаекономічних*", видів ефектів.

1. Процес здійснення будь-якої бізнесової діяльності, з **економічної** точки зору, припускає реалізацію наступних стадій : **а) "вхід"** у бізнес систему – придбання необхідних ресурсів (факторів виробництва), за певну величину

коштів "вхід" у бізнес систему; б) "процес" функціонування системи бізнесу – перетворення ресурсів у результати бізнес діяльності; в) "вихід" з бізнес системи – реалізація результатів бізнес діяльності й одержання еквівалента коштів. При цьому базовою економічною умовою здійснення будь-який бізнес діяльності є те, що завжди повинне бути одержання еквівалента коштів від реалізації результатів бізнес діяльності повинне бути більше (або рівно) витратам на придбання необхідних ресурсів і перетворення їх у результати бізнес діяльності.

Засоби праці разом із предметами праці утворюють *засоби виробництва*, які, виражені у вартісній формі, є *виробничими фондами* бізнес структури, які підрозділяються на: а) *основні виробничі фонди*, що представляють собою засоби праці, що брати участь у процесі виробництва (бізнес діяльності) *тривалий час* (не менш 1 року), й *зберігають при цьому свою натуральну форму*; б) *оборотні виробничі фонди* – засоби виробництва, які *цілком споживаються* в кожному виробничому циклі, *повністю переносять свою вартість* на результат бізнес діяльності та у процесі здійснення бізнес діяльності *не зберігають своєї натуральної форми*.

Грошове вираження зношування основних виробничих фондів називається їхньою *амортизацією*, яка являє собою механізм *перенесення частини вартості* основних фондів на вартість *результату* бізнес діяльності, який забезпечує *заповнення* понесених витрат на придбання основних фондів за *певний період*, називаний амортизаційним період. *Амортизаційний період* – час, за який даний об'єкт основних фондів повинен себе повністю окупити або відновити. Амортизаційні відрахування у вигляді грошового відшкодування зношування основних фондів є одним з *елементів витрат* виробництва (бізнес діяльності) й включаються до складу собівартості продукції. У практичній діяльності до складу витрат амортизація нараховується або за пропорційною системою або методом прискореної амортизації.

Поряд з виробничими фондами при здійсненні бізнес діяльності найчастіше використовуються також *невиробничі основні фонди* – майно соціального призначення, які перебувають на балансі бізнес структур, але *не виявляють прямого впливу* на результати бізнес діяльності.

Сукупність коштів організації, необхідних для формування й обслуговування оборотності коштів у процесі бізнес діяльності і його результатів становить *обігові кошти*, які складаються як з коштів бізнесу, що забезпечують функціонування всіх бізнес процесів та бізнес діяльність організації в цілому (*обігові фонди*), так і з коштів, що забезпечують обіг результатів бізнес діяльності організації (*фонди обігу*), які не беруть участь в утворі вартості, а є лише її носіями.

В економічній теорії певне "благо", використання якого дозволяє приносити дохід (прибуток) характеризується як *капітал* (від лат. *capitalis* - головна сума, головне майно). Залежно від участі в процесі створення доходу (прибутки), прийнято розрізняти *основний капітал* (у вигляді грошової оцінки основних фондів) і *обіговий капітал* – кошти, вкладені в обігові фонди й фонди

обігу. Залежно від джерел утворення, капітал підрозділяється на : **а) власний капітал** – кошти, що постійно перебувають у розпорядженні бізнесу й що формуються за рахунок його власних ресурсів; **б) позиковий капітал** – кошти, що перебувають у розпорядженні бізнесу й сформовані за рахунок залучення ресурсів на зворотній основі; **в) залучений капітал** - кошти, що залучаються для здійснення бізнес діяльності на основі спільної реалізації бізнесу.

Основним видом ресурсу, що забезпечує процес будь-який бізнес діяльності, є **людський ресурс**, який за допомогою створених їм засобів праці освоює, змінює й пристосовує предмети праці, перетворюючи їх відповідно до цілей бізнес діяльності, у необхідний для цієї діяльності результат. При цьому необхідно враховувати специфіку використання цього необхідного й обов'язкового ресурсу, що становить основний компонент будь-якого бізнес – процесу, яка укладається в тому, що цей вид ресурсу, зокрема :

- має власний погляд на, усі бізнес – процеси, що відбуваються;
- має власне відношення до процесів, що відбуваються, у бізнесі;
- відповідна реакція на вплив у процесі виконуваних трудових функції найчастіше непередбачена;
- реакція працівника на вплив не завжди відображає його дійсні думки й настрої.

Чисельність персоналу багато в чому визначається ступенем використання балансу (фонду) робочого часу, характером, масштабами, складністю, трудомісткістю виробничих процесів, а також ступенем механізації, автоматизації й комп'ютеризації цих процесів.

Якісні характеристики людського ресурсу організації, являють собою різні аспекти їх діяльності, об'єднані за якою-небудь ознакою, що й виділяють, на основі цих ознак, в окремі групи.

Фінансові ресурси являють собою сукупність усіх коштів, які є в розпорядженні організації й призначені як для забезпечення його ефективної діяльності, шляхом формування необхідних активів з метою здійснення всіх видів діяльності й капіталу, так і для виконання фінансових зобов'язань цієї організації за рахунок різного виду надходжень. Фінансові ресурси направляються також на утримання й розвиток об'єктів невиробничої сфери, споживання, нагромадження, у спеціальні резервні фонди й ін. Ці ресурси бізнесу призначені для : **а)** виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими організаціями, постачальниками матеріалів, товарів і послуг; **б)** здійснення витрат по розширенню, реконструкції й модернізації виробництва, придбання нових основних коштів; **в)** оплати праці працівників і їх матеріального стимулювання; **г)** фінансування інших витрат.

Рух фінансових ресурсів в організації являє собою безперервний процес, тому що для діючого бізнесу не існує початкової й кінцевої крапки руху грошових коштів, обсяг яких коливається залежно від виробничого графіка, обсягу продажів, інкасації дебіторської заборгованості, капітальних вкладень і фінансування й ін..

Нематеріальні ресурси – частина потенціалу підприємства, що

приносить економічну вигоду протягом тривалого періоду, що й має нематеріальну основу одержання доходів. До нематеріальних ресурсів, зокрема, відносяться як *промислова власність* (винаходи, промислові зразки, передові моделі, товарні знаки й знаки обслуговування, фірмові найменування й вказівки походження, а також права по припиненню недоброякісної конкуренції й порядок їх реалізації, тощо) та *інтелектуальна власність* (юридичне поняття, що охоплює авторське право й інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності в області виробництва, науки, програмного забезпечення, літератури, мистецтва, тощо), так і *інші нематеріальні ресурси* ("ноу-хау", раціоналізаторські пропозиції, найменування місця походження товару, "гуд вілл", тощо).

Потужність бізнесу являє собою здатність бізнесової організації до максимально можливого випуску продукції/надання послуг по заданій номенклатурі й асортиментам в одиницю часу (за рік) за умови найбільш повного використання наявних фондів, застосування прогресивної технології, раціональної організації виробництва й керування.

Виробнича потужність бізнесу визначається по виробничій потужності ведучого його структурного підрозділу у якому зосереджена найбільша частина основних фондів і де на виготовлення продукції / надання послуг затрачається найбільша кількість праці. Виробнича потужність провідного структурного підрозділу визначається по потужності провідної групи встаткування (на якій, як правило, виконуються самі трудомісткі технологічні операції й це встаткування має максимальна питома вага в загальній кількості наявного встаткування або у вартості основних фондів підрозділу).

Якість – категорія економічна, соціальна, політична й історична, яка визначає сукупність властивостей, якими мають результати бізнес діяльності, що обумовлюють її придатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення. З показниками, що визначають якість, значною мірою зв'язана не тільки виживаність бізнесу в умовах ринку, а також темпи використання досягнень науково-технічного прогресу, ріст ефективності проведення, економія всіх видів ресурсів і інші. Показник якості продукції (послуг) являє собою кількісну характеристику одного або декількох властивостей результатів бізнес діяльності, що становлять її якість і розглянуту стосовно до певних умов їх створення, експлуатації або споживання.

Розвиток процесу здійснення бізнес діяльності шляхом використання нововведень, пов'язаних з одержанням нових ідей розвитку бізнесу, і їх реалізацією в процесі здійснення бізнес діяльності, являє собою *інноваційний процес*. Інноваційні процеси зароджуються в окремих галузях науки, а завершуються в сфері реального бізнесу, викликаючи в цій сфері прогресивні і якісно нові зміни. *Інноваційна діяльність* являє собою процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок у процесі бізнес діяльності й процес реалізації на ринку цих результатів

Управління розвитком бізнесу повинне включати : **а)** установлення цілей, виявлення їх пріоритетів і вибір напрямків розвитку; **б)** оцінку ефективності

можливих варіантів рішень і складання програми розвитку бізнесу; **в)** коректування програм і планів розвитку й контроль виконання заходів, передбачених цими документами.

Підвищення ефективності бізнесу на основі відомих науці й практиці досягнень в області інженерних знань, шляхом доведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт до стадії виробництва є метою інжинірингової діяльності.

Інвестиції - це довгострокові вкладення капіталу в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності з метою одержання доходу (прибутки). З економічної точки зору інвестиції розглядаються як видатки на створення (придбання), розширення, реконструкцію й технічне переозброєння основного капіталу, а так само викликане цією зміною розширення обігового капіталу. Сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави по реалізації інвестицій являє собою *інвестиційну діяльність*.

Інвестиційна політика бізнес структури визначає найбільш пріоритетні напрямки вкладення капіталу, від яких залежить ефективність усієї бізнес діяльності, забезпечення найбільшого приросту продукції (робіт, послуг) і одержання максимального доходу на кожну гривню витрат.

Витрати бізнесу – сума всіх витрат організації на здійснення її бізнес діяльності протягом певного періоду часу (*загальні або валові витрати - TC (Total Cost)*). Величина валових витрат багато в чому залежить від обсягу результатів бізнес діяльності – продукції, що випускається, виконуваних робіт, надаваних послуг (*змінні витрати - VC (Variable Cost)*). При цьому також існують видатки, які несе бізнес незалежно від обсягу результатів його діяльності (*постійні витрати - FC (Fixed Cost)*). $TC = FC + VC$

Собівартість продукції (робіт, послуг) – важливий якісний показник бізнес діяльності, а також інструмент оцінки техніко-економічного рівня бізнес процесів і праці, якості керування, тощо, який слугує вихідною базою для формування цін, виявляючи безпосередній вплив на величину прибутку й рівень рентабельності. Виходячи з економічного змісту, затрати організації (її витрати) на здійснення бізнес діяльності класифікуються : **а)** по *економічних елементах* затрат (витрат), формуючих собівартість, для розробки *кошторису витрат*, який являє собою витрати організації, пов'язані з її основною діяльністю, за певний період незалежно від того, відносяться ці витрати на собівартість продукції (робіт, послуг) у цьому періоді чи ні. Кошторис витрат визначає суму коштів, необхідних для забезпечення всього обсягу результатів бізнес діяльності; **б)** по *калькуляційних статтях видатків*, що використовується при визначенні собівартості окремих видів продукції, робіт, послуг, а також для визначення ціни одиниці виробу (роботи, послуги); **в)** по *ступеню однорідності* видатків; **г)** за *місцем виникнення* витрат, що дозволяє організувати внутрішній госпрозрахунок і визначити виробничу собівартість продукції; **д)** по *центрах відповідальності*, що “прив'язує” облік витрат до організаційної структури організації; **е)** по *носіях витрат* (видам продукції, роботам, послугам) з метою визначення їх собівартості.

Сукупний результат підприємницької бізнес діяльності виступає у вигляді узагальнюючих показників. При цьому кожний вид діяльності характеризується власними результатами, на базі яких можна обчислити як показники, що відображають ефективність функціонування окремих підприємницьких підсистем, так і ефективність функціонування всієї системи бізнесу в цілому. У якості основних показників, що відображають результати діяльності **виробничої підсистеми**, виступають:

- *виробнича програма* – це завдання по випускові й реалізації продукції в асортименті відповідної якості, як у натуральному, так і вартісному вираженні на певний період (рік, квартал, місяць).

- *готова продукція* – це вироби, які завершені виробництвом, відповідають державним стандартам або технічним умовам, прийняті відділом технічного контролю, постачені документами, що засвідчують якість і призначені для реалізації на сторону;

- *напівфабрикати* – це напівпродукти, технічна обробка яких закінчена в одному із виробництв (цехів) підприємства, але вимагає доробки або переробки в суміжному виробництві (іншому цеху) цього ж підприємства або, які можуть бути передані для подальшої обробки на інші підприємства;

- *незавершене виробництво* – це продукція, що не одержала закінченого виду в межах виробництва, а також продукція, не перевірена ВТК і не здана на склад готової продукції;

- *товарна продукція* – це вартість, призначеної для реалізації на сторону готової продукції, напівфабрикатів, робіт і послуг виробничого характеру;

- *валова продукція* – це вартість усієї зробленої продукції, незалежно від ступеня її готовності, що включає вартість товарної продукції мінус вартість залишків незавершеного виробництва на початок планового періоду плюс вартість залишків незавершеного виробництва на кінець планового періоду;

- *чиста продукція* – характеризує знов створену вартість у результаті промислово-виробничої діяльності підприємства за певний період, яка визначається вирахуванням з обсягу валової продукції суми матеріальних витрат і суми амортизаційних відрахувань;

- *реалізована продукція* – це вартість готової продукції (виконаних робіт), відвантаженої покупцеві, оплату за яку повністю зробили та кошти зараховані на розрахунковий рахунок підприємства. Тобто реалізована продукція дорівнює товарної продукції плюс вартість залишків нереалізованої продукції на початок року мінус вартість залишків нереалізованої продукції на кінець року.

Основними показниками, що характеризують результати функціонування **фінансової підсистеми** бізнесу, є : **а) дохід** — це виторг від реалізації продукції (робіт, послуг) за винятком матеріальних витрат, який характеризує загальну суму коштів, що надходять на підприємство за певний період, які, за винятком податків, може бути використані як для їхнього подальшого інвестування в розвиток бізнесу, так і на споживання; **б) розмір податків** — обов'язкових, індивідуально безоплатних платежів, що примусово стягуються органами державної влади різних рівнів з організацій і фізичних осіб з метою

фінансового забезпечення діяльності держави й (або) муніципальних утворень як пов'язаних з бізнес діяльністю і її результатами, так і обумовлених майновим станом; **в) прибуток** — це частина виторгу, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробництво й збут продукції. Розрізняють окремі види прибутку, зокрема, балансовий прибуток, валовий прибуток, пільговий прибуток, оподатковуваний прибуток, чистий прибуток, тощо; **г) фінансовий результат діяльності** організації — різниця між доходом, отриманим від реалізації результатів бізнес діяльності та витратами, зробленими для одержання цих результатів, який складається як з прибутку (збитків) від реалізації товарної продукції (робіт, послуг), так і з прибутків (збитків) від іншої реалізації й послуг нетоварного характеру, а також фінансових результатів від позареалізаційних операцій; **д) рентабельність** — показник, який комплексно відображає ступінь ефективності використання матеріальних, енергетичних трудових і фінансових ресурсів, задіяних у бізнесі, а також природних багатств, характеризуючи відносну прибутковість бізнесу, що вимірюється у відсотках до витрат коштів або капіталу з різних позицій.

До показників, що відображають результати діяльності **комерційної підсистеми** бізнесу можна віднести показники, що характеризують обсяги реалізації продукції й витрат комерційної організації на збут і просування продукції на ринок, а також показники, що характеризують погодженість, взаємозв'язок і взаємодоповнюваність елементів збутової мережі, у тому числі : **а)** ефективність різних каналів збуту, збутових систем, посередників; **б)** ефективність керування збутовою мережею; **в)** показники надійності вибору посередників; **г)** ефективність використання збутової й маркетингової інформації; **д)** ефективності рекламної діяльності та стимулювання збуту; **е)** ступінь відповідності збутової мережі цілям і завданням маркетингу організації й інші.

2.3 Рекомендації до підготовки аналітико – рекомендаційної частини курсової роботи

Аналітична та рекомендаційна частини курсової роботи становить другий розділ основної (змістової) частини, в якому обов'язково повинен бути притаманний аналітичний характер. Залежно від характеру обраної проблеми висвітлюються існуючі методики аналізу її дослідження, їх переваги та недоліки. Зокрема, у цьому розділі здійснюється аналіз системи показників, які дозволяють оцінити різні сторони предмету дослідження (рівень, сутність, властивості, особливості, характер змін, співвідношення складових).

Якщо цей розділ містить проектно-рекомендаційну частину, то він повинен бути максимально насиченим фактологічною інформацією (бажано обирати данні за 3-5 минулі роки), представленою у вигляді таблиць, діаграм, графіків, схем тощо. Залежно від специфіки обраної проблеми особливу увагу слід надати висвітленню особливостей прояву та розв'язання досліджуваної проблеми у практиці як вітчизняних (зокрема, залежно від їхньої галузевої належності або організаційно-правової форми), так і зарубіжних підприємств,

широко використовуючи аналіз статистичної інформації щодо предмету дослідження.

В цьому розділі, на підставі аналітичних досліджень, може бути відображення обґрунтування доцільності застосування у діяльності організації запропонованих теорій (або їх елементів), моделей, схем, положень, регламентів, тощо з теми дослідження, пропозицій щодо обґрунтування як певних проектних рішень, так і можливих шляхів вирішення проблем операційної діяльності та її удосконалення.

Під час написання цього розділу курсової роботи бажано використовувати не лише знання, набуті здобувачами вищої освіти у процесі вивчення дисципліни «Економічне обґрунтування проектів», а й знання з інших дисциплін, зокрема таких як: «Менеджмент організацій», «Управління проектами», «Маркетинг», «Економіка підприємництва», тощо.

В розділі основної частини курсової роботи, що присвячений висвітленню аналітичної та рекомендаційної її складових пропонується зосередити увагу, зокрема, на :

- проведенні основних аналітичних підходів до обґрунтування проекту, зазначивши використання ринкового (маркетингового) аналізу проекту, його техніко-технологічного, інституційного, екологічного та соціального аналізу;
- використанні фінансових та економічних аналітичних засобів обґрунтування проектів під час визначення їх ефективності;
- аналізі ризиків під час обґрунтування проектів та при визначенні результатів і наслідків впровадження проектних рішень;
- вартісної оцінки ефекту від реалізації проектів та оціночних показників економічної ефективності реалізації проектного рішення;
- врахування особливостей оцінки ефективності реалізації проектів різноманітного спрямування, в тому числі спрямованих на удосконалення організаційно - технічного розвитку виробництва та управлінської діяльності, а також пов'язаних з інвестиційною діяльністю, тощо.

Основними *складовими проведення проектного аналізу* є аналіз :

- *концепції проекту*, що визначає його основні особливості як об'єкта впровадження проектних рішень;
- *фаз та стадій життєвого циклу проекту*;
- *принципових підходів та цільових настанов* відносно формування та реалізації, на яких базується проектний аналіз;
- окремих аспектів, які впливають на *організацію реалізації та отримання результатів проекту*, в тому числі : **а)** врахування різнобічних позицій в процесах з'ясування витрат на здійснення проекту також визначення результатів цього проекту; **б)** різним часом отримання вигід та здійснення витрат; **в)** впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ організації на проект (SW-аналіз, SNW-аналіз, матриця BCG, матриця Мак Кінсі, PEST-аналіз з різними його модифікаціями, SWOT-аналіз, Conjoint – аналіз, TOWS - матриця).

Складовими *аналітичного обґрунтування* проектного рішення є послідовне здійснення таких видів аналітичного обґрунтування проекту, як :

- *ринковий (маркетинговий) аналіз* - отримання поточних річних прибутків, які базуються на передбачуваному попиті на результат чи наслідок проектного рішення на підставі розробки аналізу стратегії проекту та формування програми продажу майбутніх результатів втілення у життя проектних рішень;

- *техніко-технологічний аналіз* проекту - визначення, чи є обраний метод досягнення встановленої мети проекту (технологія реалізації проекту) найбільш прийнятним для проекту, що розглядається та чи забезпечена ця технологія всім необхідним для її реалізації, оцінка розробленої функціональної схеми та фізичного плану ведення бізнес діяльності необхідних для випуску конкретної продукції (робіт, послуг), а також визначеної величини експлуатаційних затрат;

- *інституційний аналіз* проекту - оцінюванні можливості успішної реалізації проекту в конкретних заданих умовах з урахуванням якісної характеристики впливу на успішність реалізації проекту всього спектра зовнішніх і внутрішніх факторів впливу;

- *екологічний аналіз* проекту – врахування можливого впливу на здоров'я населення і безпеку робочих місць, а також на соціальні і культурні цінності суспільства результатів та наслідків реалізації проекту з метою їх уникнення або зменшення шляхом внесення відповідних змін до проекту;

- *соціальний аналіз* проекту – врахування соціальних ефектів від результатів та наслідків проектів;

- *фінансовий аналіз* проекту – аналіз, спрямований на визначення фінансової життєздатності проекту як з точки зору очікуваного прибутку, так і з точки зору ризиків з якими пов'язана його реалізація, що базується на : **а)** оцінці якості інформаційної бази, що використовується під час визначення прогнозованих характеристик проекту; **б)** аналізі структури і величини проектних витрат і доходів, а також рівня їх впливу на здійсненність проекту; **в)** визначенні й оцінці щорічних і накопичених фінансових чистих вигід, виражених через показники ефективності проекту; **г)** врахуванні фактору часу стосовно цін, вартості капіталу та проектних рішень, що приймаються в умовах ризику і невизначеності;

- *економічний аналіз* проекту – здійснення економічної оцінки як відчутних, так і невідчутних вигід та витрат проекту, спрямованої на визначення: **а)** привабливості проекту та оцінки його економічної ефективності; **б)** сприяння даного проекту здійсненню цілей розвитку бізнесу в цілому; **в)** альтернативних шляхів досягнення тих самих економічних вигід, які передбачені впровадженням проектом, але з меншими витратами;

- *аналіз ризиків під час обґрунтування проекту* – кількісна оцінка та врахування впливу можливих наслідків на прийняті проектні рішення подій, що можуть завадити отриманню очікуваних результатів та наслідків, імовірність настання яких є невизначеною та обумовленою як неповним знанням усіх параметрів, обставин і ситуацій для вибору оптимального варіанта проектного рішення та наявністю імовірнісних характеристик поведінки навколишнього

середовища проекту, так і наявністю фактору випадковості (тобто реалізації факторів, які неможливо передбачити й спрогнозувати навіть в імовірнісній реалізації) та наявністю суб'єктивних факторів протидії, коли прийняття рішень іде в ситуації гри партнерів із протилежними або не співпадаючими інтересами.

Розрахунки ефективності реалізації проекту складаються з наступних етапів:

1. *Аналіз й оцінка капітальних витрат* — етап, який припускає розрахунки потреб в основному й обіговому капіталі, розподіл потреб у фінансуванні по стадіях проектного циклу (проекткування, будівництво, монтаж, пуск та налагодження, вихід на проектну потужність, робота на повній потужності).

2. *Аналіз й оцінка поточних витрат* — етап, до якого відноситься складання кошторису витрат на виробництво продукції (робіт, послуг), визначення й аналіз собівартості окремих видів продукції (робіт, послуг).

3. *Моделювання доходів від реалізації проекту* — етап, що входить у загальний комплекс визначення ефективності проекту з погляду його *вартості, строків реалізації й прибутковості*, а також здійснюється для оцінки життєздатності проекту. Це завдання вирішується як при складанні техніко-економічного обґрунтування проектної рішення, так і при формуванні бізнес-плану проекту.

4. *Вартісна оцінка ефективності від реалізації проекту* — етап, під час якого має бути проведена вартісна оцінки ефективності проектної розв'язку виходячи з *інтересів усіх учасників проекту* - інвестора, замовника, виконавця, а суспільства. При цьому необхідно враховувати такі види ефективності як :
а) бюджетна ефективність— відображає фінансові наслідки процесу реалізації проекту і його результатів для регіональних і центрального бюджетів;
б) комерційна (фінансова) ефективність— ураховує фінансові результати реалізації проекту для його учасників (у цілому й для кожного з учасників зокрема);
в) економічна ефективність — враховує співвідношення результатів і витрат по проекту, які прямо не пов'язані з фінансовими інтересами учасників проекту й можуть бути кількісно оцінені, а також відображає вплив процесу реалізації проекту на зовнішнє для проекту середовище.

Проведення повного комплексу розрахунків передбачає складання кошторису проекту, який являє собою документ, що визначає вартість витрат (розмір капітальних вкладень і поточних витрат), необхідних для розробки та реалізації проекту та/або управлінського рішення. Кошторис виступає в якості інструменту для здійснення контролю та проведення аналізу видатку коштів, необхідних для реалізації проекту та/або управлінського рішення.

Загальну кошторисну вартість проекту (**Сзаг**) можна відобразити у вигляді формули : $S_{заг} = S_{пр} + S_{накл} + S_{рез} + S_{кпр}$ (2.3.1)

$S_{пр}$ — *прямі витрати* – витрати, що безпосередньо пов'язані зі здійсненням проекту й включають: основну заробітну плату робітників; вартість матеріалів; видатки по експлуатації встаткування.

С_{накл} — *накладні видатки* – витрати, які призначені для організації, керування й обслуговування проекту відображають витрати на створення необхідних умов для нормального здійснення проекту.

С_{рез} — *резерв на непередбачені роботи й витрати* - витрати, котрі враховується в кошторисній вартості, призначений для компенсації вартості тих робіт і витрат, які не завжди можна передбачити в процесі проектування, але які можуть виникнути при детальному проробленні проектних рішень, а також у ході реалізації проекту. Величина резерву коштів на непередбачені роботи й витрати обчислюється у відсотках від загальної кошторисної вартості й залежить від виду проекту. Резерв на непередбачені витрати повинен бути таким, щоб забезпечити виконання проекту без додаткової грошової допомоги.

С_{кпр} — *кошторисний прибуток* — сума коштів, необхідних для покриття окремих (загальних) видатків підрядника, що не відносяться на собівартість робіт. Кошторисний прибуток включає: видатки на сплату податку на прибуток, витрати на розвиток проведення, на матеріальне стимулювання працівників і на розвиток соціальної сфери.

Для того, щоб витрати на реалізацію проекту могли задовольнити потреби у фінансових ресурсах протягом усього часу здійснення проекту складається *бюджет проекту* — календарний план здійснення проекту, виражений у кількісних показниках, що й відображає витрати, необхідні для досягнення поставленої мети з урахуванням «горизонту» (часових параметрів) здійснення цих витрат. Окрім планування витрат, необхідно здійснити *моделювання доходів* — процес, який передбачає два етапи: **а)** проведення якісного аналізу, що дозволяє зробити ключові припущення про динамік проекту; **б)** здійснення кількісного прогнозу результатів реалізації проекту, в основі якого лежить оцінка й порівняння обсягу передбачуваних інвестицій (капітальних і поточних витрат) і майбутніх грошових надходжень з врахуванням *фактору часу* шляхом визначення певного кола показників, зокрема таких як :

- *чистого дисконтованого доходу* — суми поточних ефектів за весь розрахунковий період, наведеної до початкового етапу інвестування в проект;
- *індексу прибутковості* — співвідношення суми наведених ефектів до величини капіталовкладень у проект;
- *внутрішній нормі прибутковості* — норми дисконту, при якій величина наведених ефектів дорівнює наведеним капіталовкладенням;
- *строку окупності проекту* — мінімального тимчасового інтервалу (від початку здійснення проекту), за межами якого інтегральний ефект стає й надалі залишається негативним, тощо.

Ефективність проектних рішень, спрямованих на вдосконалювання *управлінської діяльності*, як і ефективність управління в цілому, являє собою відносну характеристику результативності діяльності конкретної керуючої системи, яка відображається в різних показниках (як кількісних, так і якісних характеристиках) діяльності, як безпосередньо об'єкта управління, так і властиво самої управлінської діяльності (суб'єкта управління). Комплексний

набір критеріїв ефективності управлінської діяльності й, відповідно, оцінки ефективності проектних рішень по вдосконалюванню цієї діяльності, являє собою оцінку функціонування системи управління організацією у двох аспектах: **а)** по ступеню відповідності результатів, що досягаються, отриманих внаслідок удосконалення управлінських процесів, результатам, встановленим виходячи із цілей діяльності організації в цілому і її структурних підрозділів зокрема. Іншими словами, наскільки результат реалізації проектного рішення по вдосконалюванню управлінської діяльності відповідає підсумковим оціночним показникам функціонування бізнесу й поліпшує їх; **б)** по ступеню відповідності процесу функціонування керуючої системи об'єктивним вимогам до його змісту, організації й результатам. Іншими словами, наскільки результат реалізації проектного рішення по вдосконалюванню управлінської діяльності відповідає нормативним показникам та передовим практикам функціонування управлінського процесу в організації.

Ефективність реалізації *технічних проектів* та їх цінність визначається користю або вигодою від створеного в підсумку пристосування, устрою, механізму, технічного або технологічного рішень. Ефектами другого й наступних порядків при реалізації технічних проектів дуже часто виступають істотно одмінні друг від друга критерії й показники оцінки творчих, соціальних, екологічних і інших ефектів від реалізації технічних проектів.

Провідним серед таких показників вважається послідовні оцінки його складових *індексів конкурентоспроможності* по: **а)** *нормативним параметрам* (ступінь відповідності результатів проекту діючим нормативам і передовим практикам); **б)** *технічним параметрам* (комплексна оцінка якісних показників і критеріїв проєктованого виробу); **в)** *організаційно-економічним параметрам* (ступінь відповідності результатів проекту діючим організаційним умовам і економічним критеріям).

Формуючи проектні рішення, які спрямовані на вдосконалювання технічного розвитку бізнес діяльності, переслідується досягнення, зокрема, таких цільових настанов як то: інтенсифікація бізнес діяльності; збільшення виробничих потужностей бізнес структур; збільшення випуску продукції й поліпшення її якості при забезпеченні росту продуктивності праці й скорочення робочих місць; зниження собівартості продукції (послуг, робіт) у цілому й економії матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів зокрема; поліпшення інших техніко-економічних показників бізнес діяльності в цілому, тощо.

При розробці *інформаційних проектних рішень*, які, як правило, є технічними проектами, розв'язкам цільових завдань є: **а)** досягнення *економії часових параметрів* процесів підготовки, передачі, обробки й аналізу певних масивів інформації – кількісній оцінці й представляє ефект 1-го порядку (наприклад, у вигляді економії фонду оплати праці); **б)** забезпечення дотримання принципів *повноти, охоплення, якості, комплексності, вірогідності й інших якісних характеристик інформації* – вимагає застосування якісних підходів для оцінки доцільності проектних рішень з використанням

описових оцінок, експертних методів, а також застосування алгоритму визначення ефектів 2-го порядку.

Комерційні проекти, як правило, пов'язані з удосконаленням *маркетингової діяльності* організації і мають своєю метою максимізацію прибутку, тобто різниці між приведеним потоком доходів від проекту й видатків по ньому. Тому результат будь-якого комерційного проекту може бути виражений у грошовому виді (якщо ми знаємо ціну й обсяг виготовлених у результаті проекту продукції або послуг, то можемо розрахувати дохід від його реалізації). До *показників*, що визначають ефективність комерційних проектів і результативність *маркетингової діяльності*, відносяться: **а)** збільшення товарообігу, а, отже, доходів і прибутку. Ефективність від збільшення товарообігу визначається *шляхом множення прибутку, отриманого за одиницю товарообігу на приріст цього показника*; **б)** реалізація пропозицій щодо вивчення ринку, передбачених проектом, дозволяє визначити ефективність цих заходів за рахунок як *зниження товарних запасів*, що характеризується множенням суми скорочення витрат обігу на залишок товарів і, в остаточному підсумку, впливає на обсяг одержуваною організацією прибутку, так і *прискорення оборотності товарів*, економічний ефект від якого визначається множенням одноденного розміру витрат обігу на прискорення оборотності товарно-матеріальних цінностей у днях.

Результатом розробки *організаційних проектних рішень* ефективність яких, як правило, визначається різницею між додатковими поточними або капітальними витратами на їхню реалізацію й доходом, який може одержати організація в результаті, є вдосконалення структури цілей, пріоритетів і завдань; структури функцій; інформаційних зв'язків (комунікації) між ланками керування; сукупності структурних елементів (підрозділів); алгоритмів(послідовності дій) щодо реалізації проектного рішення (наприклад, у вигляді сіткового графіка) – тобто будь-який розподіл завдань по вертикалі й горизонталі між виконавцями й структурними підрозділами, тощо.

Для оцінки ефективності *структурних змін*, що передбачаються в організаційних проектних рішеннях, можуть бути використані відносні показники фінансово-майнового стану організації, розраховані на підставі проектного балансу через заданий період часу існування проекту в порівнянні з: фактичним балансом даної організації; балансом аналогічних організацій в області; результатами зіставлення з наявними нормативними даними відповідного напрямку (якщо це можливо).

Оцінка ефективності проектних рішень по вдосконалюванню організації бізнес процесів спирається на співвіднесення отриманого ефекту (результату) з витратами (ресурсами), що забезпечують досягнення цього ефекту (результату). Серед показників, зокрема такі як : **а)** відносна економія чисельності персоналу (економія умовно-річних працівників) за рахунок зниження трудомісткості продукції; **б)** продуктивність праці (ріст / зниження у зв'язку з реалізацією організаційних заходів); **в)** строк окупності (віддачі) інвестицій в організаційні заходи, тощо.

Соціальні проекти спрямовані на створення суспільних благ, оцінювання яких з використанням ринкових цін (у грошовому еквіваленті) ускладнене. Крім того, при реалізації соціальних проектів звичайно набагато більше значення мають такі *не грошові фактори*, серед яких екологічні, соціальні й політичні *ризики й вигоди*. Результати соціального проекту оцінюються, таким чином, по більшій кількості критеріїв, що не мають такого ясного виміру як кількість грошей. Передбачувані вигоди й переваги реалізації соціального проекту викладаються на самому початку його розробки. При цьому мають бути визначені: **а)** «*критерії ознаки*» – показники, на підставі яких проводиться оцінка ефективності реалізації проекту; **б)** «*показники події*» – дані, по яких можна судити про успішність процесу реалізації проекту; **в)** «*індикатори*» – характеристики, доступні для спостереження й виміру, які дозволяють судити про те, що важливо для керування проектом, але недоступно для безпосереднього виміру його результатів.

У випадку розробки проекту, що носить **методологічний (методичний) характер**, тобто якщо в проектом передбачається розробка методики прийняття управлінського, інженерного й іншого рішення, то в такому випадку неможливо вирахувати прямий економічний ефект. У цьому випадку ефект пропонованого проектного рішення можна вирахувати (оцінити) лише після впровадження проектного рішення на підставі порівняння фактичних статистичних даних. Дані про об'єкт керування можна розділити на наступні групи: **а)** *зайві дані*, які не визначають (або дублюють) стан об'єкта, але враховуються під час ухвалення рішення; **б)** дані, які *визначають стан об'єкта й враховуються* під час ухвалення рішення; **в)** дані, які *визначають стан об'єкта, але не враховуються* під час ухвалення рішення.

На стадії методологічного (методичного) проектування доцільно провести оцінку *ймовірності* ухвалення правильного рішення або зміни ймовірності ухвалення неправильного рішення в рамках дій об'єкта дипломного проектування (магістерської роботи). *Ймовірність* прийняття правильного (неправильного) рішення залежить від: **а)** повноти, актуальності, об'єктивності й точності даних, на базі яких ухвалюються рішення; **б)** методики й технології прийняття рішень.

Проектні рішення, що передбачають одержання **наукового ефекту** характеризуються одержанням нових наукових знань, а також відображають приріст інформації, яка призначена для потреб науки. Для таких проектів доцільно не лише скласти кошторис витрат на розробку проекту та його бюджет, а також визначити *коефіцієнти науково-технічної ефективності* (K_{nte}) цього виду проектних рішень з використанням існуючих базових методик, якими враховується: **а)** кількість факторів, які характеризують дослідження; **б)** кількість якісних характеристик, які характеризують кожний з цих факторів; **в)** сума середніх значень балів, які виставляються експертами (не менш ніж трьома) по кожній якісній характеристиці кожного фактору наукових досліджень; **г)** величина (нормативна або нормована) коефіцієнта вагомості (значимості) кожного з факторів, що характеризують дослідження;

д) відношення суми отриманих значень балів з урахуванням вагомості (значимості) кожного з факторів до суми максимально можливих величин балів з обліком нормованої величина коефіцієнта вагомості кожного фактору.

Чим більше значення $K_{нте}$, який визначається розподілом суми набраних балів до суми їх можливих максимальних значень, тем вищий рівень науково-технічної ефективності проекту.

Розрахунки крапки беззбитковості (BEP — Break-Even Point) визначається відношенням постійних видатків організації (FC — *fixed charges*) на одиницю виробленої продукції (товарів, робіт, послуг) до різниці між ціною на одиницю цієї продукції (P — *price*) і умовно змінними видатками організації на виробництво одиниці цієї продукції (AVC — *arbitrarily variable costs*):

$$BEP = FC / (P - AVC) \quad (2.3.2)$$

Якщо проект передбачає реалізацію *не одного, а декількох видів продукції*, то крапка беззбитковості визначається тільки в грошовому вираженні, враховуючи застосування розрахунку у вигляді:

$$BEP = FC / ((TR - VC) / TR) \quad (2.3.3)$$

При цьому замість ціни одиниці продукції (P) використовується загальна (сумарна) виручка, отримана від реалізації всіх видів продукції (TR — *total receipts*), а змінні видатки (VC — *variable costs*) приводяться до одиниці продукції, як і постійні видатки (FC):

Ефективність **інвестиційного проекту** — категорія, що відображає відповідність проекту цілям і інтересам його учасників, що створює необхідність оцінювання як *ефективності проекту в цілому* (яка оцінюється з метою визначення як потенційної привабливості проекту для можливих його учасників і зацікавлених сторін, так і пошуків джерел фінансування проекту й забезпечення його необхідними ресурсами), так і *ефективності участі в проекті* (яка визначається з метою перевірки можливості проекту бути реалізованим й зацікавленості в ньому всіх його учасників, включаючи, у необхідних випадках, інтереси населення регіонів і держави в цілому).

Особливістю розрахунків ефективності проектів, пов'язаних з інвестиціями, як для оцінки проекту в цілому, так і в частині визначення ефективності участі в проекті є необхідність забезпечення відповідної норми прибутковості проекту з урахуванням фактору часу. Логіка побудови основних алгоритмів базується на співвіднесенні між *поточною* вартістю (PV — *present value*) як проектних витрат та доходів, так і їх *майбутньою* вартістю (FV — *future value*). Такий підхід означає проєкцію заданого в цей час кількості грошей на певний проміжок часу вперед, тому що зароблені за певний період відсотки від вкладених коштів, самі приносять відсотки. Результати цієї операції можуть бути представлені:

- в **абсолютному виразі** — у вигляді прирощеної суми (FV — PV) (2.3.4);

- у **відносному виразі** — у вигляді спеціального коефіцієнта (ставки), що характеризує відношення прирощеної суми до базової її величини ((FV — PV)/PV) (2.3.5).

В практичній діяльності найбільш поширеним методом впорядкування

грошових потоків, пов'язаних з різними часовими періодами при реалізації інвестиційного проекту є процес *дисконтування* — приведення різночасних значень грошей до їхньої цінності на певний момент часу, який називається моментом приведення. Основним економічним нормативом, що використовується при розрахунках застосовуваних коефіцієнтів дисконтування, є *норма дисконту* (**DR** – *discount rate*), що виражається в частках одиниць або відсотках за рік.

Для розрахунків ефективності інвестиційних проектів можна використовувати такі основні показники як :

- *чистий поточний дохід* або *чиста поточна (справжня) вартість* (**NRV** – *net real value*) — показник, що розраховується першим при розгляді інвестиційного проекту, та який показує весь можливий абсолютний ефект, накопичений за розрахунковий період реалізації проекту, при якому підсумовування поширюється на всі кроки розрахункового періоду, який визначається як сума : **а)** інвестиційних витрат, необхідних для реалізації проекту (**I**); **б)** чистого прибутку, отриманого по окремих роках від реалізації даного проекту (**II**); **в)** суми амортизаційних відрахувань по відповідних до років від реалізації цього проекту (**A**).

$$\mathbf{NRV} = \mathbf{I} + \mathbf{II} + \mathbf{A} \quad (2.3.6);$$

- *чистий дисконтований дохід* або *чиста дисконтована вартість* (**NPV** – *net present value*) — являє собою накопичений дисконтований ефект, що представляє собою дисконтоване накопичене сальдо (різниця між надходженнями та видатками за певний проміжок часу) за певний розрахунковий період, чисельне значення якого значно коливається залежно від рівня норми дисконту (**DR**) що застосовується при приведенні основних показників інвестиційного проекту (обсягу інвестиційних витрат, суми чистого грошового потоку, тощо) до чистої поточної (справжньої) його вартості. **NPV** – не тільки один з найважливіших показників і критеріїв ефективності інвестицій, а також показник, який, у ряді випадків, виступає як самостійний і єдиний показник, що використовується під час порівняння альтернативних проектів (перевага повинна віддаватися проекту з більшим значенням **NPV** при обов'язковому дотриманні умови позитивності цього показника);

- *дисконт проекту* (**DP** – *discount project*) — характеризує перевищення сумарних грошових надходжень над сумарними витратами для даного проекту відповідно без обліку й з урахуванням нерівноцінності ефектів, що відносяться до різних моментів часу та являє собою різницю між його дисконтованою вартістю (**NPV**) та поточною (справжньою) вартістю (**NRV**)

$$\mathbf{DP} = \mathbf{NPV} - \mathbf{NRV} \quad (2.3.7);$$

- *внутрішня норма дохідності* (**IRR** – *international rate of return*) — показує максимально припустимий відносний рівень видатків, які можуть бути асоційовані з даним проектом, така норма рентабельності інвестицій, що відповідає значенню ставки дисконтування, при якій показник **NPV** проекту буде дорівнювати нулю. Іншими словами розрахунки показника **IRR** при аналізі ефективності планованих інвестицій полягає у визначенні "*ціни*"

авансованого капіталу, а у випадку коли $NPV < 0$, то такі проекти не повинні навіть розглядатися з точки зору їх реалізації;

- *потреба в додатковому фінансуванні (NAF – need for additional financing)* — показник, який часто має назву "капітал ризику", характеризує мінімальний обсяг необхідного додаткового зовнішнього фінансування для забезпечення реалізованості проекту;

- *індекси дохідності витрат і інвестицій (PI – profitability index)* — показники, що характеризують відносну "віддачу проекту" на вкладені в нього кошти, які визначаються як відношення прибутку, отриманого від реалізації проекту до капітальних вкладень, необхідних для здійснення цього проекту (ідентичний з показником "коефіцієнт ефективності капітальних вкладень") і можуть розраховуватися як для дисконтованого, так і для не дисконтованого грошового потоку. Данні показники широко використовуються в якості додаткової характеристики інвестиційного проекту в цей час. Відмінною рисою розрахунків **PI** є те, що замість "прибутку" виступає "грошовий потік", що передбачає в якості грошових припливів також і амортизаційні відрахування. У якості індексів **PI**, при оцінці ефективності інвестиційних проектів, використовуються : **а) індекс дохідності витрат (PIc (costs))** — відношення суми грошових припливів (коштів, накопичених від надходжень при реалізації проекту) до суми грошових відтоків (накопиченим платежу, пов'язаним з інвестиційними видатками); **б) індекс прибутковості дисконтованих витрат (PIdc (discounted costs))** — відношення суми дисконтованих грошових припливів до суми дисконтованих грошових відтоків; **в) індекс дохідності інвестицій (PIi (investments))** — відношення суми елементів грошового потоку від операційної діяльності організації, що реалізує інвестиційний проект до абсолютної величини суми елементів грошового потоку від інвестиційної її діяльності; **г) індекс прибутковості дисконтованих інвестицій (PIdi (discounted investments))** — відношення суми дисконтованих елементів грошового потоку від операційної діяльності до абсолютної величини дисконтованої суми елементів грошового потоку від інвестиційної діяльності. Показники **PI** можуть бути використані не тільки для порівняльної оцінки, але й у якості критеріального показника при прийнятті інвестиційного проекту до реалізації;

- ✓ *строк (період) окупності проекту (PP – payback period)* — тривалість періоду, починаючи від початкового моменту інвестування в проект, до моменту, коли надходження від операційної діяльності організації, що реалізувала проект, прокриють усі її видатки й витрати на інвестиції. Строк (період), необхідний для покриття початкових інвестицій за рахунок чистого грошового потоку з урахуванням ставки дисконтування, генерованої інвестиційним проектом — *дисконтований строк (період) окупності проекту (DPP – discounted payback period)*. *Момент (крапка) окупності* — первісний (найбільш ранній) момент часу в розрахунковому періоді, після якого поточний чистий дохід (чистий дисконтований дохід), одержуваний від реалізації проекту, стає й надалі залишається позитивним, покриваючи інвестиційні видатки. Алгоритм розрахунків цього показника залежить від

рівномірності розподілу прогнозованих доходів від інвестицій по періодах реалізації проекту, зокрема: **а)** якщо дохід розподілений по роках рівномірно, то строк (період) окупності розраховується шляхом розподілу одноразових інвестиційних видатків на величину річного доходу, обумовленого цими витратами; **б)** якщо дохід по роках розподіляється нерівномірно, то строк (період) окупності розраховується шляхом прямого підрахунку числа років, протягом кожного з яких інвестиції будуть погашені кумулятивним (накопиченим) доходом.

2.4 Рекомендації до підготовки висновків курсової роботи

У висновках курсової роботи в лаконічній формі (обсягом 2-3 сторінки) та систематизованому вигляді мусять бути сформульовані основні найбільш суттєві результати дослідження, що повинні відповідати визначеній меті роботи (що відображається в назві роботи) та розв'язанню вставлених завдань (їх характеризувати).

Висновки курсової роботи мають складатися з висновків по кожному з її розділів, повинні бути послідовними, логічними, мати відповідне викладення результатів дослідження, що відповідають завданням, які були поставлені у вступі, а також повинна бути дана узагальнююча оцінка отриманих результатів.

Теоретична частина роботи повинна базуватися на науковому менеджменті і когнітивному управлінні. Зокрема, наприклад, доцільно було б визначити якому спрямуванню управлінської думки віддані переваги щодо розкриття теоретико-методологічного підґрунтя досягнення визначеної в роботі мети. У висновках по цьому розділу роботи необхідно надати висновки стосовно методологічних засад як проектного менеджменту в цілому, так і обґрунтування окремих проектів, зокрема. Варто звернути увагу на понятійний та категоріальний апарат, застосування якого необхідно для досягнення мети, визначеної в дослідженні та вирішення завдань, встановлених в ньому. Слід також звернути увагу на передовий досвід, використання якого може допомогти у вирішенні проблем, у випадку якщо огляд такої інформації та її аналіз було використано в курсовій роботі.

Висновки стосовно аналітично-дослідницької частини курсової роботи мають не тільки дати уявлення про об'єкт дослідження та характеристику організації на базі якої відбувається дослідження (або можуть бути їй властиві), а також містити висвітлення певних проблем, пов'язаних з темою курсової роботи, які притаманні зазначеній організації. При цьому доцільно було б дати висновок щодо характеристики сутності методів, які застосовувалися під час дослідження, їх переваги та недоліки, результати їх вживання та можливі наслідки використання тих чи інших підходів до діагностики виявлення проблем, розв'язання яких дозволяє забезпечити (наблизити) досягнення визначеної мети роботи (реалізації певного проекту, прийняття управлінського рішення, тощо).

Відносно висновків проектно-рекомендаційної частини курсової роботи, якщо такі рекомендації знайшли місце в роботі, необхідно звернути увагу на

тільки на чітке та зрозуміле формулювання пропозицій та рекомендацій щодо розкриття теми курсової роботи (досягнення визначеної мети роботи), а також обов'язково необхідно зазначити обґрунтування наведених висновків, підкріплюючи їх проведенням певних розрахунків, посиланням на практичний досвід використання, наведенням експертних оцінок, тощо. Пропозиції, що мають загальнотеоретичний характер, також мають бути підкріплені зазначенням проблем, які вони вирішують та посиланням на наявний досвід такого вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

Використана література

1. Кожушко Л. Ф. Кропивко С. М. Управління проектами: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2016. 387 с.
2. Мороз О. С. Економічне обґрунтування проектів та управлінських рішень : навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 214 с.
3. Череп А. В. Ярмош В. В. Економіка підприємства: навчальний посібник. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. 123 с.

Рекомендована література

1. Алкіна О. В. Пасічник В. Т. Економічне обґрунтування господарських рішень: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 144 с.
2. Антипенко Є. Ю. Економічне обґрунтування проектів: навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДІА, 2011. 144 с.
3. Батенко Л. П. Управління проектами: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2004. 231 с.
4. Володькіна М. В. Економіка промислового підприємства: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 196 с.
5. Воронкова В. Г. Беліченко А. Г. Зуєва В. О. Економічне обґрунтування проектів: навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДІА, 2009. 117 с.
6. Економіка підприємства : навчальний посібник / за загальною редакцією А. В. Шегди. Київ : Знання, 2005. 432 с.
7. Економічний аналіз: : навчальний посібник / за заг. ред. М. Г. Чумаченка. Київ: КНЕУ, 2013, 556 с.
8. Клименко С. М. Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навчально-методичний посібник. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2010. 188 с.
9. Кобиляцький Л. С. Управління проектами: навчальний посібник. Київ : МАУП, 2012. 198 с.
10. Мороз О. С. Інвестиційний менеджмент : навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 155с.
11. Портни Стэнли И. Управление проектами для «чайников» /пер. с англ. Москва : «Вильямс», 2015. 352 с.
12. Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. Економіка підприємства. Київ : Атіка, – 2019. 356 с.

13. Ситник В. Ф. Системи підтримки прийняття управлінських рішень: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2014. 614 с.

14. Ткаченко А. М., Морщенок Т. С. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДІА, 2010. 216 с.

15. Тяг Р. Б. Холод Б. І. Ткаченко В. А. Управління проектами : навчальний посібник. Дніпро : Дніпровська академія управління бізнесу та права, 2015. 221с.

Інформаційні ресурси

1. APM - the chartered body for the project profession. URL: <https://www.apm.org.uk/>

2. Відеокурс по MS Project с самоучителем. URL: <https://www.microsoftproject.ru/2017/02/ms-project-2016.html?aid=39>

3. Красневич Г. Л. Методологічні положення економічного обґрунтування проектів розвитку. URL: file:///C:/Users/Komp/Downloads/ipd_2011_2_14.pdf

Зразок оформлення титульного листа курсової роботи

**Міністерство освіти і науки України
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потєбні
Запорізького національного університету**

Кафедра менеджменту організацій та управління проектами

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Економічне обґрунтування проектів»

на тему

«_____»
_____»

Виконав: студент _____
(П.І.Б.) (шифр групи) (підпис)
«Зданий на перевірку» _____ «__» _____ 202__р.
(підпис) (П.І.Б.)
«Допущений до захисту» _____ «__» _____ 202__р.
(підпис) (П.І.Б.)
«Оцінка роботи» «__» «__» «_____» «__» _____ 202__р.
(бали/оцінка за шкалою ECTS, оцінка за національною шкалою)

Прийняв: голова комісії _____
(підпис) (наук.ступінь, вчене звання) (П.І.Б.)
член комісії _____
(підпис) (наук.ступінь, вчене звання) (П.І.Б.)
член комісії _____
(підпис) (наук.ступінь, вчене звання) (П.І.Б.)

Запоріжжя, 202__р.

Зразок оформлення завдання на курсову роботу

**Міністерство освіти і науки України
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потєбні
Запорізького національного університету**

Кафедра менеджменту організацій та управління проектами

ЗАВДАННЯ НА КУРСОВУ РОБОТУ

студенту групи _____
(шифр групи) (П.І.Б.)

з дисципліни _____

на тему _____

Термін здачі проекту (роботи) _____
(тиждень або дата)

Вихідні дані до проекту (роботи) _____

(можливі додаткові вихідні дані у вигляді схем, таблиць тощо, які додаються до бланку завдання)

Виконав: _____ студент _____
(підпис) (шифр групи) (П.І.Б.)

Зміст пояснювальної записки _____

Перелік графічного матеріалу _____

Дата видачі завдання _____

Керівник проекту (роботи) _____
(підпис) (наук.ступінь, вчене звання) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис) (шифр групи) (П.І.Б.)

Зразок оформлення реферату курсової роботи

**РЕФЕРАТ
КУРСОВОЇ РОБОТИ**

з дисципліни «Економічне обґрунтування проектів»

»

на тему

«_____»

»

Пояснювальна записка – ___ стор, ___ рис., ___ табл., ___ джерел

Об'єкт дослідження – _____

Мета роботи (у відповідності до затвердженої теми курсової роботи, наприклад) – _____

У ході дослідження передбачається вирішення наступних завдань (висвітлення змісту усіх пунктів плану курсової роботи):

- визначити _____;
- охарактеризувати _____;
- дослідити _____;
- надати характеристику _____;
- здійснити діагностику _____;
- визначити напрямки _____ (і тому подібне).

Методи досліджень – _____.

Наукова новизна роботи (якщо є) _____.

Практична значимість роботи (якщо є) _____.

Сфера застосування результатів роботи – (якщо є) _____.

Ключові слова: (3-5 ключових слів та словосполучень, що використовуються в роботі)

**Приклади оформлення інформаційних джерел,
які знайшли використання у курсовій роботі**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 4. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на більше авторів 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с.

	<p>3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с.</p> <p>4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.</p> <p>5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.</p>
П'ять і більше авторів	<p>1. Психологія менеджмента / [Власов П. К [и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. [3-е изд.]. Х. : Гуманитар. центр, 2007. 510 с.</p> <p>2. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар та [ін.]. К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. 115 с.(Серія "Формування здорового способу життя молоді" : у 14 кн., кн. 13).</p>
Автори та редактори упорядники	<p>1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.</p> <p>3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.</p>
Без автора	<p>1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодні (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с.</p> <p>2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с.</p> <p>3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.</p> <p>4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.</p> <p>5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p> <p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.</p>

	<p>5. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p> <p>6. Кучерявенко Н. П. Курс податкового права : в 6 т. Харків : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>
Дисертації	<p>1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.</p> <p>2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.</p> <p>3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.</p>
Матеріали конференцій, з'їздів	<p>1. Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу : матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників ["Молодь України і аграрна реформа"], (Харків, 11-13 жовт. 2000 р.) / М-во аграр. політики, Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. Х. : Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2000. 167 с.</p> <p>2. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на республік. міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. К. : ІСОА, 2002. 147 с.</p> <p>3. Матеріали ІХ з'їзду Асоціації українських банків, 30 червня 2000 р. інформ. Бюл. К. : Асоц. укр. банків, 2000. 117 с. (Спецвип.: 10 років АУБ).</p> <p>4. Оцінка й обґрунтування продовження ресурсу елементів конструкцій : праці конф., 6-9 черв. 2000 р., Київ. Т. 2 / відп. ред. В. Т. Трощенко. К. : НАН України, Ін-т пробл. міцності, 2000. С. 559-956, XIII, [2] с. (Ресурс 2000).</p> <p>5. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій : зб. наук. праць / наук. ред. В. І. Моссаковський. Дніпропетровськ : навч. кн., 1999. 215 с.</p> <p>6. Ризикологія в економіці та підприємстві : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 27-28 берез. 2001 р. / М-во освіти і науки України, Держ податк. адмін. України [та ін.]. К. : КНЕУ : Акад. ДПС України, 2001. 452 с.</p>
Словники	<p>1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. Х. : Халімон, 2006. 175, [1] с.</p> <p>2. Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. К. : Європ. ун-т, 2007. 57 с.</p> <p>3. Українсько-німецький тематичний словник [уклад. Н. Яцко [та ін.]. К. : Карпенко, 2007. 219 с.</p> <p>4. Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. 2-ге вид., оновл. К. : К.І.С., 2006. 138 с.</p>

Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам. вид-во, 2006. 207 с. (Бібліотека офіційних видань).</p> <p>2. Медична статистика статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. К. : МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. 459 с. (Нормативні директивні правові документи).</p> <p>3. Експлуатація, порядок і терміни перевірки запобіжних пристроїв посудин, апаратів і трубопроводів теплових електростанцій : СОУ-Н ЕЕ 39.501:2007. Офіц. вид. К. : ГРІФРЕ : М-во палива та енергетики України, 2007. VI, 74 с. (Нормативний документ Мінпаливенерго України. Інструкція).</p>
Частина книги, періодичного, продовжувано го видання	<p>1. Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. 2007. № 6. С. 15-18, 35-38.</p> <p>2. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Тетяна Гранчак, Валерій Горовий // Бібліотечний вісник. 2006. № 6. С. 14-17.</p> <p>3. Валькман Ю. Р. Моделирование НЕ-факторов - основа интеллектуализации компьютерных технологий / Ю. Р. Валькман, В. С. Быков, А. Ю. Рыхальский // Системні дослідження та інформаційні технології. 2007. № 1. С. 39-61.</p> <p>4. Ма Шуін Проблеми психологічної підготовки в системі фізкультурної освіти / Ма Шуін // Теорія та методика фізичного виховання. 2007. № 5. С. 12-14.</p> <p>5. Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська, Р. О. Моїсеєнко, Г. І. Баторшина [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2007. № 1. С. 25-29.</p> <p>6. Валова І. Нові принципи угоди Базель II / І. Валова ; пер. з англ. Н. М. Середи // Банки та банківські системи. 2007. Т. 2, № 2. С. 13-20.</p> <p>7. Зеров М. Поетична діяльність Куліша // Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка : (нариси з новітнього укр., письменства) : статті / Микола Зеров. Дрогобич, 2007. С. 245-291.</p>
Електронні ресурси	<p>1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Мороз Олег Семенович

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТІВ

Методичні рекомендації
до виконання курсової роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітньо-професійної програми «Промисловий менеджмент».

Рецензент *О. О. Шапуров*

Відповідальний за випуск *В. Г. Воронкова*

Коректор *В. О. Нікітенко*